

Mayıs 2025

Kitap

ASBÜ-KÜTÜPHANE

D. Mehmet Doğan Özel Sayısı

2024 "Kitap Dostu" ödülleri törenle sahiplerine verildi

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından geleneksel hale getirilen ve 5. düzenlenen "kitap dostu" ödülleri kütüphane fuaye alanında yapılan bir törenle sahiplerine verildi. Törene Rektör Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan, Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Ali Osman Kurt, akademisyenler, idari personel ve çok sayıda öğrenci katıldı. Törende üniversite dışından gelen kitap dostları da hazır bulundu.

Ödül töreni, Rektör Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan'ın konuşmasıyla başladı. Arıcan, kütüphanelerin üniversitelerin kalbi olduğunu vurgulayarak, ASBÜ ailesi ve tüm okurların kütüphaneden yararlanmaya davete etti. Arıcan, ASBÜ Kütüphanesinin hızla büyüdüğünü belirterek şunları dile getirdi: "Üniversitemizin neşrettiği 50 kitap ASBÜ kütüphane koleksiyonuna katıldı. Geçen yıl açtığımız Çocuk Kütüphanesi, kısa sürede büyük bir gelişim gösterdi. ASBÜ kütüphane yönetimi kütüphaneyi aynı zamanda bir sosyal mekan haline getirmeye gayret gösteriyor. kendilerine huzurlarınızda teşekkür ediyorum."

Önceki yıllarda olduğu gibi bu sene de dört dalda ödül verildi. Ayrıca bir de "özel ödül" sahibini buldu.

Ödül Kazananlar:

Lisans Kategorisi: Ferdane Kurt, Seyfi Emir Şahbaz, Semi Arda Kocaoğlu

Yüksek Lisans Kategorisi: Asım Zaman, Sümeyye Anıl, Bige Nur Yılmaz

Doktora Kategorisi: Gökçe Kars, Sevda Ayar, Mehmed Akif Koç

İdari Personel Kategorisi: Şerife Kaya, Safa Öztürk, Mustafa Eminoğlu

Çocuk Kategorisi: Nisa Aksungur

Özel ödülün sahibi ise geleceğin kitap dostu Nisa Aksungur oldu. Nisa Aksungur, kütüphanenin çocuk kitaplığı bölümünden annesinin ödünç aldığı çok sayıda kitabı okuduğu için bu ödüle layık görüldü. Nisa Aksungur'a ödülü, bizzat Rektör Musa Kazım Arıcan tarafından verildi. Arıcan, Nisa ile bir süre sohbet etti, kitaplar hakkında sorular sordu.

Kütüphanede görev yapan Şerife Kaya'nın personel dalında birinci olarak ödül almış olması kütüphane çalışanları tarafından takdir ve övünç ile karşılandı.

Ödüllerin dağıtılmasından sonra 2024 Kitap Dostu ödülleri programı toplu fotoğraf çekimi ile son buldu.

ASBÜ KÜTÜPHANE DAİRESİ "Unutmayan Adamı" Unutmadı

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ) Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından 4 Mart 2025 tarihinde ASBÜ Sezai Karakoç Salonu'nda, Türkiye Yazarlar Birliği Kurucu ve Şeref Başkanı merhum D. Mehmet Doğan'ı anmak amacıyla "Unutmayan Adamı Unutmamak" başlıklı bir panel düzenlendi.

Panelin açış konuşmasını ASBÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı Osman Kayaer yaparak, etkinliğin isminin seçilme nedenine dair kısa bir açıklama yaptı.

Ardından ASBÜ Rektörü Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan açış konuşmasını gerçekleştirdi. Prof. Dr. Arıcan, D. Mehmet Doğan'ın başlattığı ve kendi yazdığı kitaplardan oluşan bir serginin ASBÜ Kütüphanesi'nde açıldığını belirterek, bu serginin anlamını pekiştirmek amacıyla ilgili panelin düzenlendiğini ifade etti.

ASBÜ Rektör Yardımcısı Prof.

Dr. Münire Kevser Baş'ın moderatörlüğünü üstlendiği panelin ilk konuşmacısı Osman Özbahçe, D. Mehmet Doğan'ın özellikle Batılılaşma İhaneti kitabı üzerine değerlendirmelerde bulundu. Ardından söz alan Prof. Dr. Turan Karataş, D. Mehmet Doğan'a ait Türkçe Sözlükler hakkında görüşlerini paylaşarak, onun düşünce dünyasına dair önemli anekdotlar aktardı ve kendisiyle olan kişisel hatıralarını anlattı. Son konuşmacı Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı ise D. Mehmet Doğan'ın tüm metinleri üzerinden Türkiye'deki sosyo-kültürel ve siyasi atmosfer hakkında değerlendirmelerde bulundu.

Panel, üniversite mensupları ve dışarıdan gelen yoğun bir dinleyici kitlesinin katılımıyla gerçekleştirildi. Merhum D. Mehmet Doğan'ı saygı ve rahmetle anıyor, fikirlerinin ve eserlerinin gelecek nesillere ışık tutmaya devam edeceğini umuyor ve yeni nesilleri onu tanımaya davet ediyoruz.

Kütüphane Daire Başkanlığı Cumhurbaşkanlığı Külliyesinde Kitap Fuarına Katıldı

Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde bu sene ilki düzenlenen resmi kurum yayınevlerinin katıldığı kitap fuarına ASBÜ'yü temsilen kütüphane başkanlığı katıldı.

ASBÜ Yayınları tarafından neşredilen 50 adet dijital ve basılı kitabın tanıtımını yaptı.

Fuarda Yabancı Diller Fakültesinin hazırlamış olduğu 10 dilde eğitim kitapları büyük alaka gördü.

Rektör Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan ve beraberindeki heyet, fuardaki ASBÜ reyonunu ziyaret etti, başarılar diledi.

Kütüphane Daire Başkanlığı Rektör Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan'ın Kitap Tanıtım Videosunu Yayınladı

Kütüphane Daire Başkanlığının başlatmış olduğu "Hocalarımızın Kitapları" temalı programın konuklarından birisi de Rektör Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan oldu. Sunuculuğunu Osman Kayaer'in yaptığı çekimde "Spinoza Felsefesi Üzerine Yazılar" isimli kitabın tanıtım videosu çekildi ve ASBÜ Kütüphane sayfasında yayımlandı.

Çekimden sonra kütüphane personeli ile kısa bir kahve molası veren Arıcan, onlara yaptıkları hizmetlerden ötürü teşekkür etti

UNUTMAYAN ADAMI UNUTMAMAK

Hayatta iken kitaplarından birer nüsha kütüphanemize bağışlayan fikir ve dava adamı D. Mehmet Doğan, Kütüphane Daire Başkanlığınca “Unutmayan Adamı Unutmamak” başlığı taşıyan bir panelde anıldı. Panelde bir takdim konuşması yapan Daire Başkanı Osman Kayaer’in konuşmasını deşifre ederek bu özel sayıda yayınlamayı uygun gördük.

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, 4 Mart 2025 tarihinde Sezai Karakoç Salonu’nda, Türkiye Yazarlar Birliği Kurucu ve Şeref Başkanı merhum D. Mehmet Doğan’ı anmak amacıyla "Unutmayan Adamı Unutmamak" başlıklı bir panel düzenledi.

Panelin düzenleyicisi bendim. Panelin konuşmacılarından olan Prof. Dr. Turan Karataş hocamız, bana şöyle bir soru sordu. “Unutmayan Adamı Unutmamak” ne demek? Bununla neyi kast ediyorsunuz?

Bunun üzerine ben de panelden önce bu konuda bir açıklama ihtiyacı hissederek kısa bir konuşma yaptım. Burada o konuşmamda bahsettiğim “Unutmayan Adam”ın unutmadıklarını anlatmak istiyorum.

Mehmet Doğan, Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında batıcılarımızın Batılılaşma adına yaptıkları aşırı kimliksizleştirme ve kültürsüzleştirme faaliyetlerine güçlü bir şekilde itiraz eden biri. Doğan, onların bu yaptıklarının hayra alamet olmadığını hatta bir çeşit ihanet olduğunu ilk defa dile

getiren kişidir. Çünkü o kendi köklerini Anadolu’da var olan İslam kültür ve medeniyetini unutmamıştır. Onun “Batılılaşma İhaneti” adlı eseri yıllarca el kitabı olarak okundu. Batılılaşma İhaneti kitabı, sol kesimlerde de büyük yankı uyandırdı ve Kemalizm eleştirilerinin artmasına kapı araladı.

Mehmet Doğan, dilini yani Türkçeyi unutmayan bir adamdı. Çünkü batılılaşma faaliyetleri ile birlikte dilde de sadeleştirme ve öztürkçeleştirme adı altında dil kıyımı yapılıyordu. O halkın dilini korumak için canhıraç bir çabaya girişti ve “Büyük Türkçe Sözlüğü” yazdı. Doğan, Türk Dil Kurumu tarafından yazılan sözlüklerin Türkçenin faydasına olmadığını bilakis dilimize büyük zararlar verdiğini gösterdi.

Bu çabası belki nesiller boyu Türkçe’nin muhafazası bakımından önemli bir fonksiyon icra edecektir. Özellikle Türklüğünü muhafaza etmek isteyenler asırlar sonrasında bile tıpkı Kaşgarlı Mahmut’tan faydalanıldığı gibi ondan faydalanacaklar.

Mehmet Doğan, İstiklal Marşı şairi olan İslam mücahidi Mehmed Akif Ersoy’u da unutmadı. Onu sadece İstiklal Marşı şairi olarak bir kenara itmek isteyenlere inat Âkif’in düşüncesini ve inancını muhafaza etmek için büyük bir gayrete girişti. Âkif’in adını yaygınlaştırmak için gayret gösterdi. Yazarlar Birliği’nde “Safahat Okumaları” adıyla yıllarca süren programlar gerçekleştirdi. Hacettepe’nin yanında bulunan Tacettin Dergahı’nı restore ettirerek müze haline getirilmesini sağladı. Burada Akif’i ve İstiklal Marşının kabulünü anma programları düzenledi.

Akif’i yeni nesillere tanıtmak için onlarca sempozyum yaptı, kitaplar yayınladı.

Mehmed Doğan, Mevlana’yı da unutmadı. Çünkü Mevlânâ ve onun Mesnevisi Anadolu Müslümanlığının sekiz asırdır bayraktarlığını yapıyordu. Bu yüzden o Yazarlar Birliği’nde yıllardır “Mesnevi Okumaları” yaptırarak Anadolu’da var olan yüzlerce yıllık geleneği sürdürdü. Böylece Müslümanlar arasında müsamaha dayalı, ince ve naif bir İslam anlayışının sürdürülmesine katkıda bulundu.

Mehmed Doğan, Yunus’u ve Hacı Bayram Velii de unutmadı. Onların bugüne kadar ulaşan varlığını yeni nesillere hatırlatmak için kültürel faaliyetler yürüttü.

Özellikle bir Ankaralı olarak kendi şehri ile ilgilenirken Hacı Bayram Veli’nin ona kattığı manevi havayı her yerde anlattı. Hacı Bayram’ın Anadolu’daki tesirini göstermek için gayret etti.

Mehmet Doğan, Ankara’yı da unutmadı. Batıcıların rahmetli Serdengeçti’nin tabiriyle “Ma’betsiz Şehir” olarak inşa etmek istedikleri Ankara’nın köklerini gelecek nesillere göstermek için özel gayret gösterdi. Ankara’nın Anadolu’nun İslam anlayışında ne denli etkili olduğunu hatta Ankara’nın İstanbul’a nasıl tesir ettiğini de göstermek için gayret gösterdi. Ömrüm Ankara kitabıyla doğup büyüdüğü yerlere olan minnet borcunu ödedi. Bu kitap gelecek zamanlarda Ankaralılara içinde yaşadıkları şehrin köklerini hatırlatmakta berdevam edecektir.

Elhamdülillah bugün geldiğimiz yer itibarıyla Ankara artık Cumhurbaşkanlığı Külliyesinde bile

camisi olan bir Müslüman şehirdir. Yeri gelmişken Cumhurbaşkanlığı Külliyesinin idari bina, kütüphane ve camiden müteşkil olmasının din ile barışık ilim ile gerçekleştirilecek bir yönetimi tercih edeceğini göstermektedir.

Mehmet Doğan, Mısır, İran ve Pakistan’dan yapılan tercümelemlerle Cumhuriyet sonrasında İslam anlayışında bu topraklara uymayan zahirci, lafızci ve şekilci anlayışa da prim vermemiş, Selçuklu ve Osmanlıdan tevarüs eden İslam anlayışını tercih etmiştir. O, yukarıda bahsetmiş olduğumuz “Medeni İslam” anlayışını sürdürdü. Toplumun bedevileştiren, radikalleştiren, kültürsüz ve ruhsuz hale getiren akımlara kapılmadı. Bu sayede devleti yönetenleri tenkit etse de devlete sahip çıkmaktan geri durmadı.

Son olarak Mehmet Doğan, kendini, geldiği yeri ve özünü unutmayan bir adamdı. O, Ankara Kalecik’te doğmuş bir Anadolu çocuğuydu. Bunu hiçbir zaman unutmadı. Başkalarına özenmedi, kendi benliğini inkar edenler gibi mukallid olmadı. Mala, mülke, makama, şöhrete ve hevaya aldanmadı. Bunlara prim vermedi. İçindeki cevheri dışarıya göstermeden sıradan biri gibi yaşadı.

Onun sahip olduğu imkanlara, kaleme ve şöhrete sahip olan pek çok insan birdenbire “ne oldum delisi” olmuşken o bir kul olduğunu hiç unutmadı. Mütevaziliğini hiçbir zaman elden bırakmadı. Onun yanına varan kim olursa olsun, onu kendisi gibi buldu, üstün bir adamın karşısında oturduğu zehabına kapılmadı. Ruhü şad olsun.

Osman Kayaer

EDİTÖRDEN

Saygıdeğer ASBÜ Kütüphane Kitap takipçileri yine özel bir sayı ile karşınızdayız. Bir önceki sayımızda sadece Filistin ile ilgili kitapların tanıtımını yapmıştık.

Bu defa, merhum D. Mehmed Doğan’ın tüm kitaplarının tanıtım ve değerlendirmelerinin yapıldığı bir sayı ile karşınızdayız. Bu sayının oluşmasında, kitap tanıtım ve kritik yazılarını yazacak kişilerin belirlenmesinde ve yazıların toplanarak bize ulaştırılmasında büyük katkısı olan mezunlarımızdan Tolga Aydın’a teşekkür borçluyuz.

Dergiye sadece göz gezdirdiğinizde bile iyi bir iş yaptığımızı anlayacaksınız. Çünkü D. Mehmet Doğan ülkesi için mücadele etmiş velud bir zihindir. Doğan 30’dan fazla kitap yazmış, bir o kadar kitaba da katkı vermiş, binlerce köşe yazısı yazarak fikirlerini kamuya iletmış bir yazar daha doğrusu mütefekkindir.

Onun temel mücadelesi, ihanete varan batılılaşmaya, Cumhuriyetin kurulmasına emek vermiş Akif’in unutturulmasına, Selçuklu ve Osmanlıdan tevarüs etmiş İslam anlayışının ortadan kaldırılmasına ve dilimize yöneltilmiş güdükleştirme faaliyetlerine karşı idi.

Yani o, bizi biz yapan, millet yapan değerleri ortadan kaldırmak suretiyle varlığımıza kast edenlere karşı direnen biriydi. Bu direncini ölünceye kadar sürdürdü, kalemini hiç bırakmadı.

ASBÜ KÜTÜPHANE - KİTAP

Sahibi: ASBÜ adına Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan

Editör: Osman Kayaer

Yazı İşleri Müdürü: Necati Güner

Yayın Kurulu: Somer Büyükkın, Yasemin Hava, Şerife Kaya, Öznur Özçelik, Ezgi Nur Boztaş, Necati Güner, Gülhan Culha, Engin Ünal, Meryem Konakçı

Öğrenci Temsilcisi: Tolga Ceyhan

Adres: Asbü Kütüphane Hükümet Meydanı. No: 2
Ulus / Ankara

İrtibat Telefonu: 0312-596 44 44 /4612

Web Adres: <https://kutuphane.asbu.edu.tr/tr/ogrenci-dergileri>

**YAYINCILIKTA
YENİ NEFES**

50 Yıllık Emek Büyük Türkçe Sözlük

Onur Tan

“Bir Lügat Bulamadım” diyerek öz dilinin sözlüğünü yazan D. Mehmet Doğan, Batılılaşma İhneti başta olmak üzere pek çok eseriyle gençlere rehberlik etmiş, ‘dil’e olan adanmışlığını ‘Büyük Türkçe Sözlük’ ile taçlandırmıştır. Hakikatte temasımızda kelimelerin rolünü çok iyi bilen yazar, Türk dünyasının kültür birliği için de büyük çabalar göstermiştir. Devlet Sözlük Yazar mı? sorusuyla resmî ideolojinin dile yaptığı müdahaleleri eleştirirken Türkçe üzerindeki ideolojik prangaların kırılmasını ve medeniyetimizin kelimelerinden menşe sorulmaması gerektiğini ifade etmiştir. Bu noktada hafızamızı geri getirmek amacıyla muhallet bir sözlük hazırlayarak büyük bir boşluğu doldurmuştur. Doğan’a göre fikir hürriyetinin ve bilimsel özgürlüğün olduğu yerde devlet sözlük yazmamalı ve yazdırmamalıdır. Yanaşık düzenin sözlüklerini sert bir şekilde eleştiren yazarın hazırladığı Büyük Türkçe Sözlük daha ilk baskıda Türkiye dışındaki Türko-loglar tarafından “Bütün iyi sözlüklerin kalitesine sahip” olarak nitelendirilmiş, son haliyle kelime kadrosu en geniş sözlük ünvanını almıştır. Son baskılarında madde başları Osmanlıca yazılışlı haliyle iki cilt olarak yayınlanan sözlük, alanında sayılan kelimelerin açıklanması ve örneklendirilmesinde büyük başarı göstermiştir.

Türkçenin sosyal medya dilinden

çarşı pazardaki tabelalara kadar yabancı dillerin kıskacında olduğu günümüzde kelimelerin efradını câmi ağyarını mâni açıklamalarına her zamankinden büyük bir ihtiyaç olduğu gerçektir. Dile, resmî dayatmalar da dahil olmak üzere bütün dayatmaların reddedilmesini savunan Doğan, yabancı dile olan merakın psikolojik ve sosyolojik temellerinin derinlemesine irdelenmesi gerektiğini ve Türkçenin kurumlar nezdinde özendirilmesi gerektiğini savunuyordu. Bilinenin yerine bilinmeyen “öztürkçe” vehmedilen karşılıklarının kullanmasını reddediyordu. Hiçbir kelimenin diğeriyle tam manasıyla eş anlamlı olmadığını çok iyi bilen yazar, kusurun dilde değil eğitim öğretim sisteminde olduğuna inanıyordu. Dilin hayat anlayışı, düşünme, inanç ve hissediş şeklinin bir yansıması olduğu gerçeğinden hareketle sözlüğün de doğal yollarla oluşması gerektiği düşüncesindeydi. Sentetik Türkçenin zihni melekelemizi körelttiği, muhakeme kabiliyetimizi zayıflattığı su götürmez bir gerçektir. Doğan, hormonlu kelimelerin dildeki tenasübü ve ahengi yok etmesi sebebiyle kelime tasfiyesinin gerçek bir soykırım olduğunu savunuyordu. Bu mezalimi, “Yüzyılın Soykırımı” şeklinde ifade eden yazara göre bu kıyımın bir başka yönü pes perde edebiyatımızın kekeme düzeye indir-

genmesi idi. Dünyanın hiçbir dilinde karşılığı olmayan Dil Devrimi/inkılabının son tahlilde uf-kumuzu daraltacak gayritabii bir müdahale olduğu inancındaydı. Dilin sadeleşmesiyle yabancı dil öğretimi dayatmasının aynı zihniyetinin mahsulleri olduğu pekâlâ biliyordu.

Doğan, daha öğrencilik yıllarında mevcut sözlüklerin kendi ihtiyacını karşılamaması problemiyle karşılaşmıştı. Peyami Safa’nın Dokuzuncu Hariciye Koğuşundaki kelimeleri TDK’nin sözlüğünde bulamayan Doğan, bir sözlük merakı içindeydi. Milli Marşımız olan İstiklal Marşımızın bile kelimelerini barındırmayan bir sözlük haliyle eksikti. Akademinin de bu ihtiyaç gördüğü halde sahaya girmemesi onu sözlük yazmaya yöneltti. Bu sebeple 1970’lerden itibaren uzun bir hazırlık çalışmasına koyulmuştu. Maddeler tamamlandığında ise günde on sekiz saate varan üç yıllık hummalı bir yazım sürecine girişti. Teksir kâğıtlarına kaydettiği kelimeleri küçük daktilosunda yazıya geçerek oluşturduğu sözlük çalışması 1981’de yayınladığında haklı bir şöhrete ulaştı. Büyük Türkçe Sözlük, yıllar içinde binlerce kişinin kitaplığında başköşeye yerleşti. Dilin birtakım

kutuplaşmalar ve kamplar yarattığını iyi bilen yazar ideolojik saplantılardan uzak hazırladığı sözlüğüyle Dil Kurumu başta olmak üzere birçok sözlüğü de etkileyerek onların kelime hazinelerinin genişlemesine vesile olmuştur. Sözlük çalışmanın ne kadar zor ve yıllara sâri bir gayret istediği düşünülürse geniş bir kadronun elli yılı bulan bir sürede yedi defa gözden geçirip genişleterek mükemmele yakın bir noktaya getirdiği Büyük Türkçe Sözlük’ün kıymeti daha iyi idrak edilecektir. Bu büyük çaba çeşitli ödüllerle takdir edilmiştir. Büyük Türkçe Sözlük, Türkiye Yazarlar Birliği Dil Ödülü (1982), geliştirilmiş 10. baskısıyla Özbekistan Yazarlar Birliğinin Uluslararası Kaşgarlı Mahmut Mükafatı (1995), 7. Balkanlar Türk Kültürüne Hizmet Ödülü (2004), 735. Türk Dil Bayramı Karaman Dil Ödülü (2012), Kültür ve Turizm Bakanlığı edebiyat dalında özel ödülü (2016) gibi pek çok ödüle layık görülmüştür. Türkçeye Os-

manlı Türkçesinden bakiye kalan kelimelerin yanı sıra yabancı dillerden geçen ve en çok kullanılan kelimeleri de ihtiva eden sözlük, yirmi altıncı baskısında 2570 sayfa ve 130 bin kelime sayısına ulaşarak kendi rekorunu tazelemiştir. Böylece dilin kültürün devamlılığındaki kritik rolü perçinlenerek Türkçe köklü ve yeni bir sözlüğe kavuşmuştu. Kaşgarlı Mahmut’tan bugüne uzayan sözlük yazımında Cumhuriyet tarihinin en değerli sözlüğü ortaya çıkmıştı. Kelime manalarına şahitlik eden şair ve yazarların 1135’e ulaştığı sözlük, Yusuf Has Hacıp’ten Hoca Ahmet Yesevi’ye, Yunus Emre’den Şeyh Galip’e, Mehmed Akif’ten Yahya Kemal’e kadar birçok şair ve edibin cümlelerine ve beyitlerine yer vererek bir güldeste oluşturmuştur. Böylece fikir ve edebiyat silsilemizin devamlılığına çok büyük bir katkı sağlanmıştır. Elden ele dolaşan sözlüğü, kalemi ve yakasız gömleğiyle bir dava eri olan D. Mehmet Doğan’a Allah’tan rahmet diliyorum.

MANEVİ SOYKIRIMIN HİKAYESİNİ ÖĞRENMEK İSTEYENLER İÇİN

Cihan Çamlıca

Yazar D. Mehmet Doğan “1932: Dini İnkılap Yılı” adlı eserini beş bölüme ayırmış. Her bir bölümde Türk milletinin vazgeçilmez olan maneviyatına günün rejimi tarafından nasıl mızrak saplandığını anlatıyor. Kitabı ilk elinize aldığınız vakit, kapağında sizi “Cumhuriyet” ve “Son Posta” gazetelerinin birkaç kopyası karşılıyor. O kopyalarda dinin değiştirilemez özellikleri, kutsalları olan ezan ve Kuran-ı Kerim’e nasıl da müdahale edilmiş olduğunu görüyorsunuz. Yazar o dönemleri diktatörlüğü besleyen bir otoriterliğe mecbur edilen Türkiye’de nasıl bir “Sentetik Millet” oluşturulmaya çalışıldığını tarihten kanıtlar kullanarak gözler önüne seriyor. Rejimin diline doladığı aydınların yolu olan! “laiklik” dinin yegane koruyucusu olarak lanse ediliyor ve propagandası camilere kadar giriyordu. Celal Bayar’a göre laikliğin maksadı şuydu: “Laikliğin esas hedefi dini opluma tamamen unutturmaktı.”

Türk’ün yegane dini olan İslam ayaklar altına alınmıştı. Öyle demeseler de öyleydi. Onlar İslam dinini tamamen kaldırmak yerine onun sistemiyle oynadılar. Onunla adeta dalga geçtiler. Rejim artık kendisine fetva veren hocaları besliyor, hizmet etmeyenleri ise bir kenara atıyordu. “İdarenin istediği yolda yayın ve vaaz verilmesini sağlamak amacıyla mev’ize listeleri aylık olarak Ankaradan isteniyor, talimat dışı vaaz verenler cezalandırılıyor ve istenilen türde

vaaz ve hutbeleri içeren kitaplar yarışma yoluyla yazdırılıyordu.” Halk bu durumdan elbette haberdardı ve John Grew’in tesbitine göre İslam’ın bir kenara atılması halka son derece ağır gelen vergilerden daha hoşnutsuzluk oluşturuyordu. Miladi 750’de başlayan İslam sayfası yırtılmış yerine bozuk kalemlerle yeni sayfalar açılmaya çalışılıyordu.

Osmanlı sonrası Türkiye’sinin ne kendine mahsus güçlü bir plastik sanatları ne de musikisi ve edebiyatı olabilmıştır. Dini devletten ayıran ülkelerden farklı olarak İslam’dan sıyrılan Türkiye’nin kendine özgü bir medeniyeti yoktur diyor John Grew.

Türkiyedeki laiklik Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde pek laiklik değildir. Laiklik din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması, dinin devlete, devletin dine karışmaması demek iken Rejim hoşuna gitmeyen dini uygulamaları yasaklıyor, İslam’ın nasıl yaşanacağına karışıyor ve ibadetlerin nasıl yapılacağı hakkında keyfi kararlar veriyordu. Kurduğu Diyanet’e istediği gibi karışıyor. Diyanet İşleri Başkanlığı, din ile ilgilenirken hademe-i hayrat misali imamlar gülünç bir şekilde başka bir teşkilate bağlıydı. Rejim, İslam dininin adeta gizli bir düşmanıydı. Onlara göre İslam, araplaşmak demektir. Hani o bize ihanet eden araplar varya onlardan olmak gibi (!). Ezan türkçeleştirildi, hutbeler türkçeleştirildi bununla

yetinilmeyip namaz da türkçeleştirilmeye çalışıldı. Namazın türkçeleştirilmesi için Türkçe bir Kur’an gerekliydi. Mehmed Akif’e bunun için başvuruldu lakin rejimin amacını bilen Akif tamamladığı meali rejime asla teslim etmedi. Kendisine teklif edilen o dönem

için çok yüklü bir miktar olan yirmi bin lirayı elinin tersiyle itti. Akif, yazdığı bir mektupta yazdığı şeyler ile mi bu gidişatın istikametini değiştireceksin diyenlere “En azından yolunda ölürüyüm ya...” diye cevap verdiğini anlatmıştı. Mehmed Akif’in durumu Salih Mirzabeyoğlu’nun şu örneğine ne kadar da benziyor: “*Karıncağın savışından bana kalan ders, başı koşturduğu halde ısırdığı yeri bırakmayan karıncağın haliydi. İşte yol, işte yolcu...*” Hakka tapan Mehmed Akif Hakkı karratanlara meyletmiyordu!

Dil devrimi diyorlar ismine, güya dili öz türkçeye çevireceğiz diyorlardı. Bu, hayalden başka bir şey değildi. Dili değiştirince Avrupalı olacaklarını zanneden Batı mukallidi kesimler, ile dili değiştirince aydın olacağını zanneden kesimler hiçbir zaman Türkiye’yi ileriye taşıyamamıştır. II. Dünya savaşından yenik çıkan Japonya bile alfabesini değiştirmede, lakin batıdaki çoğu devletten bile “batılı” oldu. Anlaşılan

o ki: Rejim hiçbir zaman batının gelişimini kendine örnek edinmedi. Batı nasıl giyiniyorsa öyle giyinecek, batı nasıl yazıyorsa öyle yazacak, batı nasıl düşünüyorsa öyle düşünecektik. Ama iş gelişmeye gelince bulduğumuz yerden daha geriye gitmeyi bir şekilde başaracaktık.

Kitapçı sayısı Harf İnkılabı’nın ardından hızla düştü. Osmanlı devletinin tebası kitap okuyordu. Harf inkılabıyla vatandaşın beyni yıkanmaya çalışıldı, bilgiden uzaklaştırılmak için sinsi bir faaliyetin kurbanı edildi. Bunun en büyük delili ise şu vahim sözdür: Hasan Ali Yücel diyor ki: “İnkılap’tan sonra okuyabilen grup sadece çocuklardan müteşekkildi. Yani artık yaşı ileri olanlar kitap okuyamıyorlar, çünkü yeni alfabeyi tanımıyorlardı.”

Türk musikisi ise yok edilmeye çalışılıyordu. Bunu anlatacak en güzel örnek şudur: Birgün Mustafa Kemal Antepli birinden saz dinler ve sonra der ki: “Bugün iptidai ilan edilmesi gereken bu

saz, artık bizim meşk edeceğimiz bir çalgı olmadığını... Meraklılar bunu müzeliğe bir eşya olarak dinleyebilirler” der. Mustafa Kemal’in Anadolu halkının en önde gelen çalgısı olan sazı iptidai yani ilkel görmesi kelimelerle ifade edilecek gibi değil. Yani Batı gelişmiş Anadolu geri mi kalmış?

1932 Dini İnkılap yılı kitabı o dönemi merak edenler ve soruları olanlar için yararlı bir kitap. Yazar D. Mehmet Doğan meseleri çok derin şekilde incelediğinden bu yazıya hepsini sığdırmamız mümkün olmadı maalesef. Kısaca şunu söyleyebiliriz: Bazı Kemalistlerin zihninde “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir” sözü sadece görüntüde kalmış “En hakiki mürşit Atatürktür” sözü ile yer değiştirmiştir.

Referans:

1.Salih Mirzabeyoğlu, Yaşamayı Deneme, Sf. 302

Sen bir lügat bulamadın ama hazine değerinde bir lügat bıraktın

Ayşegül Demir

4 Eylül 1947 yılında Ankara'nın Kalecik ilçesinde dünyaya gelen D. Mehmet Doğan yetmiş yedi yıllık ömründe Türk kültürü, dili ve edebiyatı alanında önemli ve kıymetli çalışmalara imza atmıştır. Eğitim hayatını tamamladıktan sonra Türk Tarih Kurumu, TRT ve Dergâh Yayınevi'nde çeşitli görevlerde bulunan Doğan, Türkiye Yazarlar Birliği'ni 1978 yılında kurmuştur. Ayrıca kendisi uzun süre TYB başkanlık görevini yürütmüştür. Doğan'ın edebiyat ve kültür alanında yapmış olduğu çalışmalar pek çok insanı derinden etkilemiş ve onları düşünmeye sevk etmiştir. D. Mehmet Doğan 11 Ağustos 2024 yılında Ankara'da Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.

Burada değerlendirmesi yapılacak olan eser, yazarın *Bir Lügat Bulamadım* isimli kitabıdır. Bu eser, önsöz hariç beş ana bölüm ve ekler kısmından oluşmaktadır. Sırasıyla; Bir Lügat Bulamadım, Sözlükleri Yakalım, Mankurt Sözlüğü, Sözlük mü At Gözlüğü mü? ve Yüzyılın Değerlendirmesi başlıklarıyla ele alınan bölümler dili koruma, geliştirme ve sözlüklerin ne denli önemli olduğuna dair farklı çıkarımlar sunmaktadır. Özellikle verilen örnekler bu konularda yazarın haklılığını ortaya koymaktadır. Tutarlı, akıcı ve açık bir anlatıma sahip olan yazarın, kavram ve kelime kullanımına da son

derece dikkat ettiği görülmektedir. Türkçe hassasiyeti olan yazar, giderek sadeleşen veya yabancı dillerin etkisi altında kalan dildeki kelime ve kavramların yitirilmesini eleştirir. Ayrıca bu durumu kültürel belleğin yok olması olarak değerlendirir. Yazar ele aldığı başlıkları başarılı şekilde inceler. Ayrıca ekler kısmında da gazete haberleri, köşe yazıları, röportajlar ve TDK tarafından yayınlanan Türkçe Sözlük'te değişen bazı kelime ve kavramlardan örnekler vererek okuyucusunu bilgilendirmektedir. Kitap, gerçek bir sözlük arayışında olan yazarın, aradığı niteliklere sahip bir sözlük bulamaması sonucu kendisinin bir sözlük hazırlamaya karar vermesini ve Büyük Türkçe Sözlük eserini kaleme almasını ele almaktadır.

Yazar, düşüncelerin anlaşılması ve aynı zamanda öğrenmenin net ve kolay olması için dil bilmenin şart olduğunu ifade eder. Dilin toplum için önemli bir miras olduğunu, bu mirasın geliştirilebileceğine ancak tümüyle değiştirilmesinin veya reddedilmesinin doğru olmayacağına dikkat çeker. Türkçenin Osmanlı döneminde büyük bir güce sahip olduğunu, Osmanlı'nın çok uluslu yapısının zengin bir kültür ve dil hazinesinin oluşmasına katkı sağladığını ve bu dil hazinesinin 20. yüzyıla devredildiğini açıklar. Tüm bunlara rağmen

Cumhuriyetle birlikte tasfiyecilik faaliyetlerinin Türkçe kelime hazinesini daralttığına dikkat çeker. Yine bu dönemde yapılan dil reformları ile türeyen yeni kelimelerin, önceki anlamlarını tam olarak karşılamadığını ifade eder. Nitekim Türkiye'de uygulamaya konulan dil politikalarının kelime dağarcığını sınırlandırdığı, dil ile toplum ve kültür arasında derin bir ayırımın oluşmasına neden olduğunu açıklar. Yazar, Cumhuriyet döneminde özellikle Türkçeyi, Arapça ve Farsça kelimelerden arındırmak için çalışmaların yapıldığını belirtir. Ancak diğer taraftan batı dillerinin Türkçe telaffuz ve yazımlarda yer bulmasının da bir tezatlık olduğunu dile getirir. Gramer ve sözlük çalışmalarına gereken önemin verilmemesinin sonraki yıllarda olumsuz sonuçlara neden olduğunu belirtir.

Eserde, Türkçenin anayasa ile koruma altına alınmış olmasına rağmen dili koruma ve geliştirme yönünde bazı ihmâl ve ihlallerin olduğuna dikkat çekilmiştir. Nitekim yazar, 1945'te Türk Dil Kurumu tarafından ilk baskısı yapılan Türkçe Sözlük eserinde özellikle tek parti dönemi ideolojisinin yansımalarına dikkat çekmiş ve bu konuyu örnekler

Bir Lügat Bulamadım

D. Mehmet Doğan

üzerinden ortaya koyarak değerlendirmiştir. Tüm bu gelişmelerin ve dilde sadeleşme fikrinin sonraki süreçte ortaya konulan sözlük çalışmalarını olumsuz etkilediğini de belirtmiştir. Üstelik kelime ve kavramların yanı sıra deyimlerinde anlam dünyasına derin katkıları olduğunu ifade eden yazar, onların da korunması gerektiğini vurgular. Dolayısıyla eserde Türkçenin geçirdiği dönüşümlere ve dilde yaşanan yozlaşmaya dikkat çekilmiştir.

Yazar, Büyük Türkçe Sözlük eserinin 1981'de ilk basımının gerçekleştiğini ve yurt içinde gördüğü ilgi yanında yurt dışında da beğenildiğini ifade etmektedir. Ayrıca milletlerarası ödüllü olan bu sözlüğün sonraki yıllarda Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından tavsiye edilen eserler arasına dahil edildiğini belirtir. Ancak her şeyden önce siyasi ideolojinin fikir, kültür ve dil alanına müdahalesinin varlığına da dikkat çeken

yazar, Büyük Türkçe Sözlük eserinin bu denli bir müdahaleye maruz kaldığını belirtir ve bu durumu eleştirir. Yazar, Büyük Türkçe Sözlük hakkında yapılan eleştiri ve incelemeye de yine TDK tarafından yayınlanmış Türkçe Sözlük'te yer alan kelimeleri örnek göstererek cevap vermektedir.

Sonuç itibarıyla genel okuyucu kitlesine hitap eden bu kitap, okuyucusunu Türkçe konusunda hassas olmaya teşvik etmektedir. Siyasi ideolojilerin dil ve kültür üzerindeki olumsuz etkilerini eleştirmektedir. Günlük kullanımda yabancı dillerin etkisine dikkat çeken yazar, bu eserinde Türkçeyi koruma ve geliştirme konusunda farkındalık oluşturmaya çalışmıştır. Nitekim dil bilincine sahip olmayı arzulayan herkesin kitaplığında yer alması gereken bu eser, okuru düşündüren ve kendi diline karşı baskısını sorgulatan bir kitaptır.

Batılılaşma Adına Yapılan İcratların İhanet Boyutuna Varmasının Belgeleri

Şevval Haymana

Mehmet Doğan fikir ve kültür adamıdır. Onun tarihe, dine, dile ve her şeye tutarlı bakışı, kendine has değişmez bir kişiliği vardır. Bunu Batılılaşma İhaneti ve yazdığı diğer eserlerinden de görebilmek mümkündür. Batılılaşma İhaneti kitabında Mehmet Doğan döneminde kimsenin söylemeye cesaret gösteremediği konulara açık sözlülükle değinerek batılılaşmayı eleştirmiştir. Ve batıcı görüşlerle bunaltılmış milletin sesi olmuştur. İsmi başındaki “D” de Nurettin Topçu tarafından diğer Mehmet Doğan’lardan ayırmak için verilmiştir. D. Mehmet Doğan’ın kitabında batılılaşmayı ihanet olarak göstermesinin sebepleri vardır. Bunları başlıklar altında kapsamlı bir şekilde açıklamış ve daha detaylı okuma yapmak isteyenler için de kaynaklar göstermiştir. Batılılaşmayı ihanet olarak görmesinin sebeplerini toplumsal, kültürel ve siyasi boyutlarda ele almaktadır.

Batılılaşma hepten kötüdür demek yanlıştır. Eleştirilmesi gereken şey batıdan kültürel anlamda alınan yeniliklerden ötürüdür. Çünkü batılılaşma, yerel kültürel değerlerimizin zayıflamasına yol açmaktadır. Bu durumda da toplumsal ve sosyal yapımız erozyona uğrar. Batının teknolojik gelişmelerini, bilimini almalıyız. Bunlar doğuda da olsa, batıda da olsa alınmalıdır. Ama biz tam tersini yaparak

Batı’nın doğru yanlış her şeyini almışız. Hatta öyle ki bize faydadan çok zararı olacak olan kültürlerinden bile etkilenmişiz. Kendi milli kimliğimizi yıkıma uğratacak bir yol izlemişiz. Bizi biz yapan değerlerimizi hor görerek, kendimizden utanmışız. Batılı olmayı uygarlaşmak, modernleşmek olarak tanımlamışız ve gelişmemiz için batılılaşmamızın zorunlu olduğuna kendimizi inandırmışız. Batılı devletlerin kuklası olmuş, onların işlerine geldiği gibi kullanılmışız. Bunun sonucunda kitapta da çokça değinilen siyasi bağımsızlığımız ve egemenliğimiz batının etkisi altına alınmıştır.

Kitapta Meternih’in şu sözlerine de değinmem gerekir: “Avrupa medeniyetinden, sizin kanun ve nizamınıza uymayan kanunları almayınız. Çünkü batının kanunları hükümetimizin temeli olan kanunların dayandığı usul ve kaidelere katıyen benzemeyen kaideler üzerine kurulmuştur. Batı memleketlerinde temel olan şey Hristiyan kanunlarıdır. Siz Türk kalınız. Lakin mademki Türk kalacaksınız şeriatı uyunuz. Diğer dinlere karşı müsamahakar olmak için şeriatın size sağladığı kolaylıklardan faydalanınız.”. Meternih yapılan ıslahat hareketlerinin Batı taklitçiliğine dayandırılmasının İslam memleketleri için yıkımdan başka bir sonuç doğurmayacağını ifade etmektedir. Batılılar da karşıla-

rında İslam gücünü elinde bulunduran bir devlet görmek istememektedir. O yüzden de Müslümanlığı geri kalmışlık, yobazlık olarak halkın içinde yaygınlaştırmış ve insanları uzaklaştırmaya çalışmıştır. “Panavrupaist” ideolojisini getirerek panislamizmi ve pantürkizmi bu inanışa mahkum bırakmıştır. Böylece Batıcılık hareketleri, ıslahatlar başta Türk milleti olmak üzere diğer İslam devletlerinin zararınayken sömürgeci devletlerin ise çıkarlarına hizmet etmiştir.

Bir diğer önemli mesele de dil devrimi(!)dir. Meşrutiyetten sonra neredeyse tüm aydınlar Türk dilinin yetersiz olduğunu, bu dille çağdaş uygarlığa ayak uydurulamayacağını düşünmektedirler. Bu konuda da batılılaşmanın zorunlu olduğunu dile getiriyorlar. Latin alfabesini kurtarıcı olarak görüyorlar. Harf devrimiyle birlikte Latin alfabesi kabul edilerek Batıya daha da yaklaşıyoruz. Değişen-kaldırılan şey sadece dil değildir, alfabe değildir; yüz yıllık birikim, değer, hazinemizdir. Milletimizin kendi geçmişine yabancılaşmasıdır. Nef’i, Fuzuli bilmemenin, tanımanın noksan olarak görülmeyip Goethe’yi bilmemenin

büyük boşluk olduğu dönemlere girilmiştir. Kendi Türk müziğine sırt çevirip evrensel musikiyi ülkede yaymak amaçlı batı musikisine özenilmiştir. Hatta radyolarda Türk musikisi yayınlanması bile yasaklanmıştır. Dildeki eksiklikler ve anlaşma güçlükleri son zamanların Türkiye’inde en önemli meseleler arasında sayılmalıdır. Yaşanılan kavram kargaşası adeta düşünce hayatımızı felce uğratmıştır. Bu problem okur-yazar olmayanlardan en okumuş bilgin insanlara kadar gelmiştir. Okuduğunu anlamayan anladığını anlatamayan bir millet düşünün işin vahametini daha kolay anlarsınız. Dil devrimiyle ortaya çıkan bu kültürel boşluk, Batı’nın klasikleri ve kelimeleleriyle doldurulmaya çalışılmıştır. Osmanlıca kelimeler bırakılıp daha modern sayılan ve örnek alınan Fransa’dan birçok kelimeyi aynen veya biraz değişiklik yaparak Türkçeye alınmıştır. Ne devrim ama!

Mehmet Doğan Batılılaşma İhaneti kitabında zihinlerde oluşan “batılılaşmanın faydalı olduğu” algısına açık bir üslupla karşı çıkmaktadır. Bizlere dayatılan algının ne kadar doğru olduğunu düşünmeye iterken aynı zamanda farklı bir pencereden yorumlamamızı da istemektedir. Bu görüşlerinin ardında da sağlam bir duruş sergileyerek açıklamaktan çekinmemiş, titiz ve derin çalışmalarını bizlere sunmuştur. Mehmet Doğan, Türkiye Yazarlar Birliği sayesinde tanımaya imkan bulduğum ve okuma fırsatı yakaladığım bir yazardır. Bu eserin büyük ilgi görmesinin sebebi olarak da insanı fikren aynı yerde kalmaktan kurtarıp dinamik bir bakış açısına itmek olduğunu söyleyebilirim. Daha önceleri doğru olarak kabul ettiğim, yargılamaya tenezzül etmediğim konulara dair bende soru işaretleri uyandırmamasını da buna örnek olarak gösterebilirim.

Kurtuluş Savaşı'ndan Kemalizmin oluşum sürecine

Pelşin Sakin

Tarihte büyük savaşlar, sadece coğrafyaları ve sınırları değil, düşünce sistemlerini ve yönetim biçimlerini de köklü şekilde değiştirir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ideolojisi olan Kemalizm de tam da böyle bir dönüşüm sürecinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. "Bir Savaş Sonrası İdeolojisi: Kemalizm" adlı bu kitap, Türkiye'nin modernleşme serüvenini anlamak isteyenler için önemli bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

Kitabın ilk bölümünde Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarından başlayarak Kemalizm'in doğuşuna zemin hazırlayan olayları ele alınmaktadır. Kitap, Kemalizm'in din ve dindarlıkla olan ilişkisini ele alırken Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde dinin toplumdaki yerinin nasıl dönüştüğünü inceliyor. Bu dönüşüm süreci, bazı kesimler tarafından Türkiye'yi çağdaşlaştıran bir adım olarak görülürken, bazıları için ise dini değerlerin kamusal alandan dışlanması anlamına geliyordu. Özellikle kırsal kesimde ve muhafazakâr çevrelerde bu reformlara yönelik tepkiler zamanla büyümüş, hatta çok partili hayata geçişle birlikte siyasette belirleyici bir unsur haline gelmiştir. Yazar, din-devlet ilişkilerinin zamanla nasıl bir dengeye oturduğunu, günümüz Türkiye'sindeki yansımalarını ve Kemalizmin bu konudaki değişen yorumlarını detaylı bir şe-

kilde ele alıyor. Osmanlı'da siyaset ve dinin iç içe geçmiş yapısı Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yerini laik bir devlet yapısına bırakmıştır. Bu süreçte hilafetin kaldırılması, tekke ve zaviyelerin kapatılması, eğitim sisteminin sekülerleşmesi gibi önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. Yazar, bu reformların yalnızca siyasi bir tercih olmadığını aynı zamanda modernleşme ve ulus inşası sürecinin bir parçası olduğunu vurguluyor. Ancak Kemalist reformların dindar kesimler tarafından nasıl karşılandığı, zaman içinde din-devlet ilişkilerinin nasıl evrildiği gibi konular da kitapta eleştirel bir bakış açısıyla tartışılıyor. Yazar, 1. Dünya Savaşı'nın ardından Osmanlı'nın çöküş sürecini, ardından gelen işgal yıllarını ve Mustafa Kemal liderliğinde gerçekleşen Kurtuluş Savaşı'nı titizlikle ele alıyor. Bağımsız bir devlet kurma hedefi aynı zamanda köklü bir yönetim anlayışının da doğmasına yol açmıştır. 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile Kemalizm, yalnızca bir siyasal rejim olarak değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik dönüşümleri içeren kapsamlı bir modernleşme projesi olarak uygulamaya konulmuştur. "Bir Savaş Sonrası İdeolojisi Kemalizm" kitabı, Atatürk'ün reformları hayata geçirirken nasıl bir düşünsel temele dayandığını

ve hangi tarihsel referanslardan beslendiğini detaylandırarak anlatıyor.

Kitabın ilerleyen sayfalarında, cumhuriyetçilik, halkçılık, laiklik, milliyetçilik, devletçilik ve inkılapçılık ilkelerinin nasıl şekillendiğini ve pratikte nasıl uygulandığını görüyoruz. Örneğin; laiklik ilkesinin Osmanlı'dan devralınan dini yapı içinde nasıl bir reform süreciyle yerleştirildiği, halkçılığın toplumsal hayatta nasıl karşılık bulduğu ya da devletçiliğin ekonomi politikalarında nasıl bir yol haritası sunduğu detaylı şekilde inceleniyor. Yazar, Kemalizm'in tarih içinde geçirdiği değişimi ve farklı dönemlerde nasıl yorumlandığını da tartışıyor. Tek parti dönemi, çok partili hayata geçiş, askeri darbeler ve 1980 sonrası süreçte Kemalizm'in farklı çevreler tarafından nasıl yorumlandığı, hangi dönemlerde daha katı bir ideo-

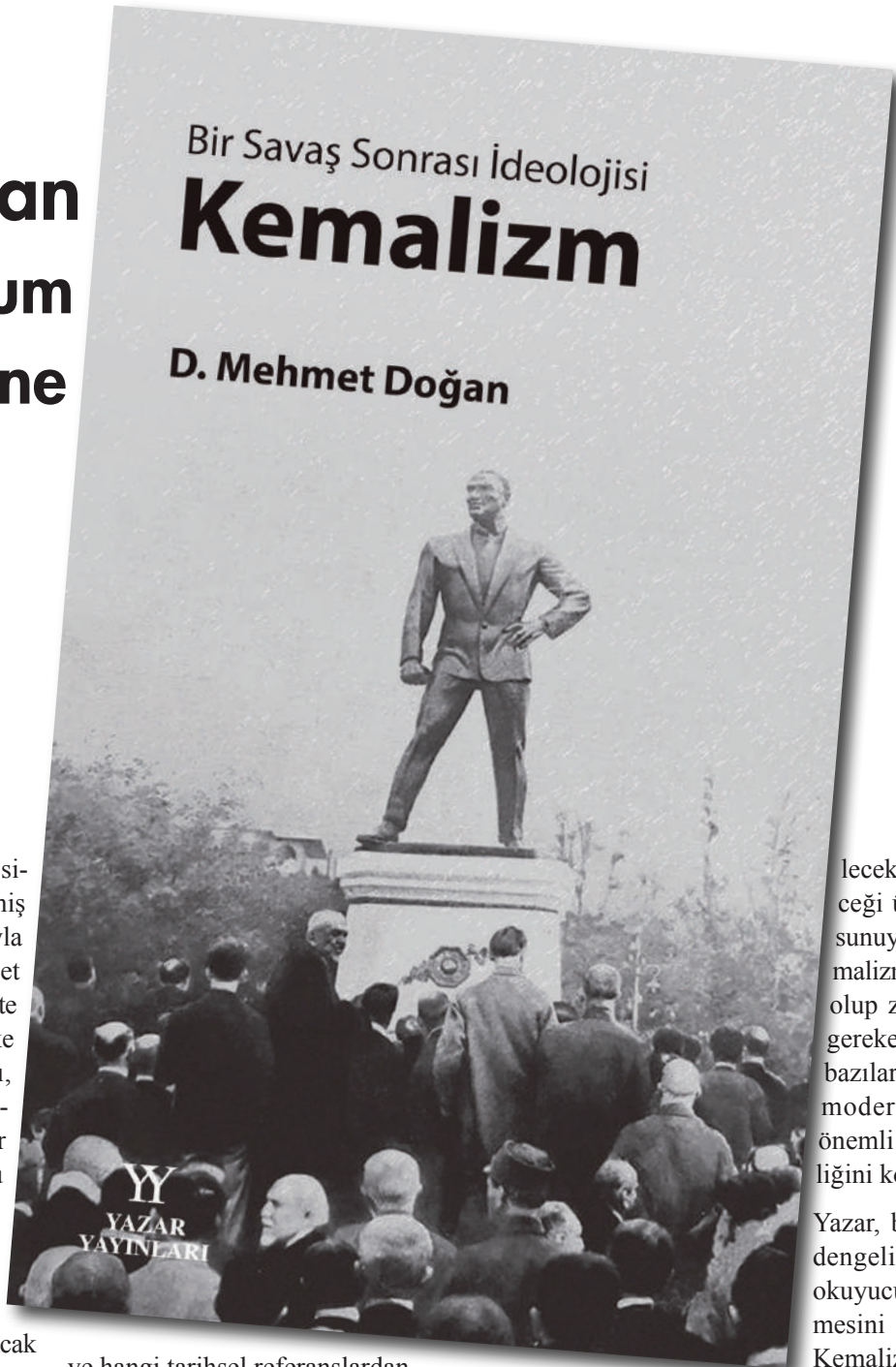
loji olarak benimsendiği gibi konular da ele alınıyor. Kitap, Kemalizmin Türkiye'nin toplumsal yapısındaki etkilerini analiz ederken aynı zamanda eleştirel bir bakış açısı sunmaktan da kaçınmıyor. Bazı uygulamaların zaman içinde nasıl farklı noktalara evrildiği ideolojinin değişen dünya düzeni karşısında nasıl bir sınav verdiği gibi konular da kitabın dikkat çeken yönlerinden biri. Bununla birlikte kitap sadece Kemalizmi savunan bir bakış açısı sunmuyor aynı zamanda eleştirel bir perspektifle ideolojinin güçlü ve zayıf yönlerini de masaya yatırıyor. Bu yönüyle kitap, tarih ve siyaset üzerine çalışanlar kadar günümüz Türkiye'sini anlamak isteyen okuyucular için de önemli bir kaynak niteliğinde.

Kitabın son sayfalarına yaklaşıırken yazar, Kemalizm'in günümüzde nasıl algılandığı ve ge-

lecekte nasıl bir yol çizebileceği üzerine çeşitli yorumlar sunuyor. Kimilerine göre Kemalizm geçmişe ait bir ideoloji olup zaman içinde değişmesi gereken bir kavram olsa dahi bazıları için hala Türkiye'nin modernleşme sürecinin en önemli mihenk taşı olma özelliğini koruyor.

Yazar, bu farklı bakış açılarını dengeli bir şekilde aktararak okuyucuya kendi değerlendirmesini yapma fırsatı sunuyor. Kemalizm'in küreselleşen dünyada nasıl bir konuma oturabileceği, mevcut siyasi ve toplumsal koşullar karşısında nasıl bir sınav verdiği gibi sorulara yanıt arıyor.

"Bir Savaş Sonrası İdeolojisi Kemalizm", sadece tarih meraklılarına değil siyaset, hukuk, ekonomi ve sosyoloji gibi alanlara ilgi duyan herkes için eşsiz bir kaynak. Okuyucusuna sadece Kemalizmi öğretmekle kalmıyor, aynı zamanda onun etrafında şekillenen tartışmalara ışık tutup tarihsel süreci eleştirel bir gözle değerlendirmeye teşvik ediyor. Eğer Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecini, Kemalizmin temel ilkelerini ve bu ideolojinin tarihsel gelişimini daha yakından incelemek istiyorsanız, "Bir Savaş Sonrası İdeolojisi: Kemalizm" kütüphanenizde mutlaka yer alması gereken kitaplardan biridir.

Elbette Akif, Müslüman Bir Şairdi ve Mücadelesini Camiden Verecekti

Zeynep Şahin

Zihinlerinize 1989 tarihinden bir tohum bırakacağım. Merak duygunuz sayesinde zamanla filizlenir umarım. Vakti zamanı gelince de eliniz bu kitaba gider ve okumak için adım atarsınız.

Tohumun adı: Camideki Şair Mehmed Âkif, tohumun sahibi: D. Mehmed Doğan.

Mademki; tohumun toprağın derinliklerinden gün yüzüne çıkması bir serüven. Tohumun sahibini analım, ruhuna fatiha okumamıza sebep olsun. 2024 yılında aramızdan ayrılan Mehmed Doğan, Ankara ili özelinde tüm Türk Dünyası ile özdeşleşen yazarımızdır.

Girizgâhı isminin önündeki “D” harfiyle yapalım. “D” harfi bir ön ada nispet değildir. Nurettin Topçu tarafından kendisine verilen diğer Mehmet Doğan’lardan ayıran bir iltifat göstergesidir. Hayatı boyunca çeşitli kurum ve kuruluşlarda çeşitli görevlerde bulunmuştur. Onun için en ayrıcalıklı olanı belki de Türkiye Yazarlar Birliği’nin kurucu ve şeref başkanı olmaktı. Hayatı boyunca kitapla iç içe oldu. Doğan, başta Büyük Türkçe Sözlük olmak üzere dilin, tarihin, toplumun, şahsiyetin ön planda olduğu eserler kaleme aldı. Bu eserler vesilesiyle aldığı iki ödülün yeri ayrı olsa gerek. 1995’te “Özbekistan Yazarlar Birliği Milletlerarası Kaşgarlı Mahmud Mü-

kafatı” ve 2017’de almış olduğu “Kültür ve Turizm Bakanlığı Özel Edebiyat Ödülü. Kısaca tohumu toprağa serpiştireni genel hatlarıyla aktarmaya çalıştığımız göre sıra tohumda. Camideki Şair Mehmed Âkif.

Kitabın yazım düzenine, derdini bize aktarım biçimine gelecek olursak; sunuş ve içindekiler ile başlamakta olduğunu söyleyiyim. Bu kısımları takiben altı ana bölüm ve “Ek” diye adlandırılan beş bölümü daha bulunmaktadır.

Kitabın niteliğine kapı aralayalım. 1873-1936 yılları arasında yaşayan bir şairin; Asım’ın Nesli’ne yön veren hayatını aktaran bölümü kitap genelinde okuyucunun en aşına olduğu bölümdür. Özelde ise şairliğine ve şiir anlayışına dair kıymetli bilgiler içermekte. Birinin hayatını okumak için illa ona dair biyografilere müracaat etmek elzem değildir. İstisna olmakla beraber Âkif’in hayatını kendi kaleminden çıkan şiirlerden okumak pekâlâ mümkün. Şiirleri yaşamın objektifinden yansır, aynılık taşır. Zamanda asılı kalır. Birinci bölümü takiben üç bölüm birbiri ile iç içe geçen bölümlerdir. Milli Mücadele dönemi, bu dönemdeki aksiyonları, yurt içi-yurt dışı seyahatleri, Taceddin Dergâhı günleri ve önemi, İstiklâl Marşı’nın yazım serüveni, ta-

rihteki yerine değinilmekte.

Yeri gelmişken başlığın kitaptaki karşılığına değinmeye çalışacağım. Kitabın başlığını ilk okuduğum vakit aklıma gelen Yahya Kemal’in Süleymaniye’de Bayram Sabahı idi. Bir yapı olan

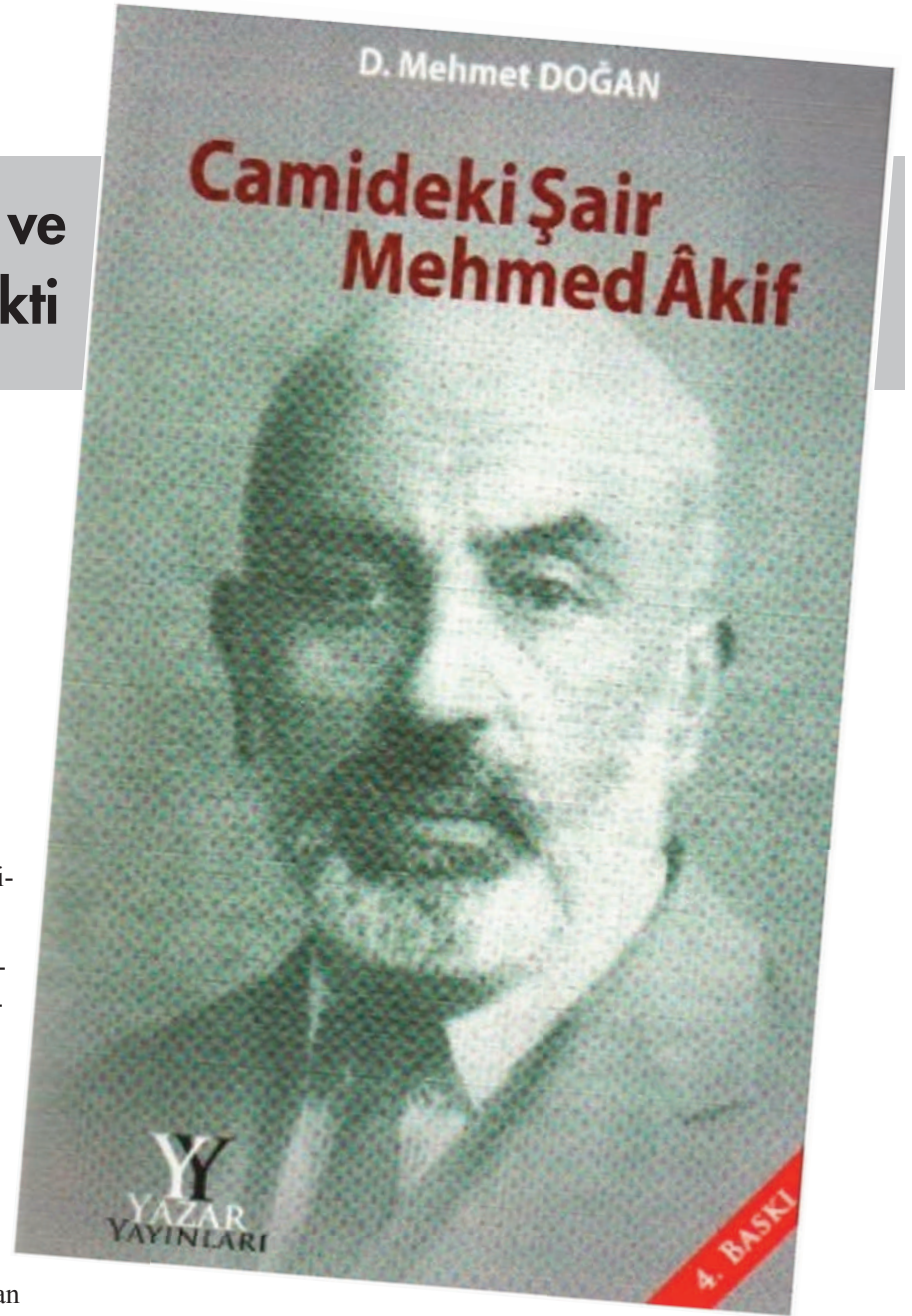
camide yazılan nazımlar olarak düşünmüştüm. Ancak Mehmed Âkif’in cami ile olan ilişkisi daha farklı bir konumda. Bundan dolayı “İslam şairi” olarak nitelendirilmesi sebepsiz değildir. Dünya ve ahireti birbirinden bağımsız görmediği aralarındaki göbek bağının koparılamayacağını sadece söylemekle kalmaz aksiyonlarıyla da gösterir. Milli Mücadele dönemindeki cemiyete vaazları cami kürsüsündendir. Zağanos Paşa Camii’nin kürsüsünden verdiği vaaz başta olmak üzere Bayezid, Fâtih, Süleymaniye kürsülerinden cemiyete şiirsel tattaki vaazları bunun en önemli göstergesidir. Şiirinde de caminin elbette bir karşılığı vardır. Fâtih Camii şiiri, Safahat’ın dördüncü kitabı Fatih Kürsüsü’nden bunun örnekleridir. Mehmet Doğanın cenaze namazının kılındığı Hacı Bayram-ı Velî Camii’nde bir zamanlar Akif’in vaaz vermiş olması güzel teva-

fuklardan biri olsa gerek.

“Camideki Şair” nitelendirmesinin diğer bir yüzü ise: Tevfik Fikret’in “Tarih-i Kadim”i ile Mehmed Âkif’in “Süleymaniye Kürsüsünden” şiiri ile dönemin şiirsel münazarasına pencere aranıyor. Şiir vasıtasıyla Osmanlı-Batı üzerine bir okuma provası. Aynı zamanda ideal bireyipleme olan “Asım’ın Nesli”ne dair okumayı Tevfik Fikret’in oğluyula alakalı kaleme alınanlar üzerinden yapmak mümkün hale gelir. Bu da Osmanlı-Batı karşılaştırmasına başka bir perspektiften bakmak demektir. Takvim günümüze yaklaştıkça Âkif’in 21. yy’ın neresinde olduğuna dair cevap niteliğinde kısımlar var. Hem şahsiyeti ile hem de İstiklâl Marşı ile. Okuyucunun Âkif’e dair dikkatini çekebilecek diğer konu ise; Kur’an Meali yazma hususudur. Hayata ciddiyetle yaklaşan Âkif’in hassasiyetle yaklaştığı

bir mevzu. Yazım sürecine dair tavrını merak ediniz ve kitapla iletişime geçiniz diyebilirim.

Kitabın “Ek” bölümlerine dair şunu söyleyebilirim. Âkif’in müdafii olduğu kadar Âkif’e ait olan ne varsa müdafaa edilemeyeşi. Taceddin Dergâh’ının Âkif özelindeki tarihinin korunamayışı. Âkif’in hayatında takılıp düşmemesi, çaresizlik-umut ikilemelerinde umudu beslemesi gibi mevzunun umutlandırıcı kısmını şöyle izah edeyim. Süreç içerisinde Mehmed Doğan’ın da kurucusu olduğu TYB vasıtasıyla İstiklâl Marşı şairinin düzenli bir şekilde anılır hale gelmesi, Safahat dersleri Âkif’in hatrasına sahip çıkmak adına en sahici olanlar. Sanılanın aksine yalnızlığa terk edilen unutululardan değil. İstikbalde dahi yankılanacak sadâların arasında kalabalık bir ölüm.

Mehmed Akif Ersoy'un Tesir Alanı

Havin Özer

D. Mehmet Doğan tarafından yazılan ve ilk kez 2017 yılında basılan bir kitaptır. Kendisi birçok alanda çalışmalar yürütmüş Türkiye Yazarlar Birliği Vakfının kurucusudur. Toplam 18 yıl Türkiye Yazarlar Birliği genel başkanlığı yapmış olan yazarımız, 11 Ağustos 2024 tarihinde vefat etmiştir. Eserlerinde sık sık Mehmed Akif Ersoy'a yer vermiş ve "Yazarlar Birliği için örnek şahsiyet olarak Mehmed Akif'de karar kılıyoruz." diyerek onun bizim için önemini vurgulamıştır. Mehmed Akif: Çanakkale'den Sakarya'ya adlı çalışmasında ise onun yaşantısı, eserleri, ahlaki üstünlüğü, millî değerlere bağlılığı, dinî hassasiyeti ve daha birçok özelliğini altı bölümde okuyucuya sunmuştur.

1. Bölüm: Zihin Dünyamızda Süreklilik: "Süleymaniye Kürsüsünden" "Süleymaniye'de Bayram Sabahı"

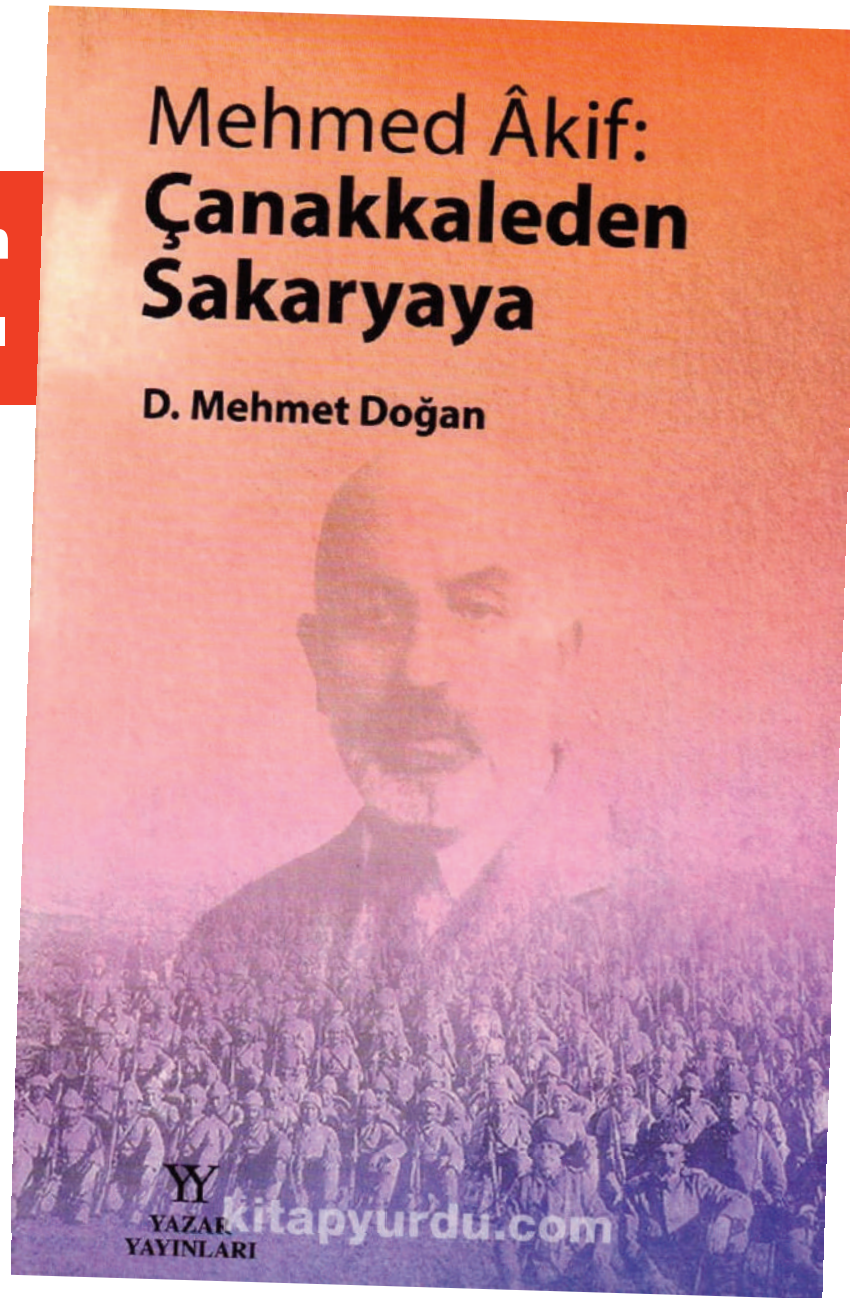
Yazarımız bu bölüme Mehmed Akif'in hayatından kısa bir özet geçerek başlıyor ve yer yer Yahya Kemal Beyatlı ile benzerlik ve zıtlıklarından bahsediyor. İçinde yetiştikleri muhit bakımından farklı; fikirlerini açıkça beyan edebilme ve eleştirebilme kabiliyetleri açısından benzer olduklarını söyleyebiliriz. Yazarın belirttiğine göre elimizde Mehmed Akif ve Yahya Kemal'in yüz yüze geldiklerine dair herhangi bir bilgi bulunmuyor. Fakat Mehmed Akif'in, yazma konusunda Yahya Kemal üzerinde bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

2. Bölüm: Çanakkale'den Sakarya'ya

İncelediğimiz kitap ile aynı ismi taşıyan bu bölümde Doğan, Mehmed Akif'in "Çanakkale Şehitlerine" adlı şiirinin Türk edebiyatı için önemini ve yazılış serüvenini anlatıyor. Daha sonra Sakarya Türküsü'nün önemine değiniyor ve son kısımda "Mehmed Akif ile Nazım Hikmet aynı kefeye konulabilir mi?" başlığı altında birtakım eleştirilerde bulunuyor.

Öncelikle yazarımızın da belirttiği gibi Çanakkale, bir zamanlar dünya ordularının hedefindeydi. Bu şehrin alınması, o zamanlar başkentimiz olan mübarek şehir İstanbul'un düşmesi demektir. Bu kadar büyük bir önem arz etmesi sebebiyle Çanakkale Cephesi; birçok edebî esere, türkülere konu olmuştur. Lakin bu eserlerden en iyi bildiklerimizden biri "Çanakkale Şehitlerine" isimli şiirdir diyebiliriz. Yazar; bu eserin, Çanakkale muharebelerinin ve zaferlerinin önemini kavranması konusunda azımsanamayacak bir etkisi olduğunu vurgulamaktadır. Kitapta belirtildiği üzere bu mühim şiirin yazıldığı zaman hakkındaki tek bilgi, Cemal Kutay'ın "Necid Çöllerinde Mehmed Akif" kitabında Eşref Sencer Bey ağzından yapılan bir alıntıdır. Çanakkale Şehitlerine şiirinin 1924 yılında yayımlandığı bilgisine sahibiz.

Bu bölümün sonunda Doğan, Nazım Hikmet'in bir şiirinde "İstiklal Marşı'nda 'aksayan bir taraf olduğunu" belirttiğini ve "Mehmed Akif yılı" olan 2011 yılında yapılan bir binanın Nazım Hikmet'e ithaf edilmesine

sert bir dille karşı çıkmaktadır.

3. Bölüm: Mehmed Akif'in Milli Marşları

Mehmed Akif Ersoy, nam-ı diğer İslam Şairi tarafından yazılan İstiklal Marşımız; kabulünün üzerinden onlarca yıl geçmesine rağmen içimizde aynı duyguları uyandıran ve bundan sonrada uyandırmaya devam edecek olan zamansız bir eserdir. Fakat bu eser; refah içinde bir dönemde değil, Doğan'ın ifadesiyle "ufukların bir hayli karanlık olduğu bir zamanda, başarının pek ümit edilmediği, başarının bir hayal olarak görüldüğü günlerde" kaleme alınmıştır.

Bu bölümde yazar, İstiklal Marşı'nın yazıldığı zor zamanları bize hatırlatmakta ve bu eserin, yazılmasından önceki döneme kıyasla beraberinde birçok askerî başarı getirdiğini belirtmektedir. Ayrıca; İstiklal Marşı'nın yanı sıra Mehmed Akif'in milli marş değerinde başka şiirleri olduğunu da öğreniyoruz. Bir önceki bölümde sözü edilen "Çanakkale

Mehmed Âkif: Çanakkaleden Sakaryaya

D. Mehmet Doğan

5. Bölüm: Mehmed Akif'in Kütüphanesi

"Bu kadar çok şahesere imza atmış bir şair acaba nasıl kitaplar okudu?" diye düşünmemek elde değil. Yazarımız da bize bundan bahsediyor.

Onun okuduğu kitaplar sadece bir ülkenin edebiyatı ile sınırlı değil: Fransızca, Farsça, Arapça ve Türkçe dillerinde yazılmış kitaplar okumuştur.

Yazar; Mehmed Akif'in kütüphanesini Mısır'da oluşturduğunu, Türkiye'ye dönerken büyük bir kısmının orada kaldığını tahmin ediyor.

6. Bölüm: Dursun Bu Haya-sızca Akın!

Son bölümde yazar, onun milletimiz için bu kadar önemli bir şahsiyet olmasına rağmen Mehmed Akif'in, maalesef hem kendisinin hem de eserlerinin maruz kaldığı saygısızlıklara değinmektedir. Doğan; defalarca bu saygısızlıklara şahitlik etmiş olup, incelediğimiz kitabında da bu konudaki fikirlerini açık bir şekilde beyan etmiştir ve eseri belediye yetkililerine bir mesaj ile noktalamıştır.

Özetle D. Mehmet Doğan, Mehmed Akif: Çanakkale'den Sakarya'ya adlı eserinde İstiklal şairimizin hayatından, eserlerinden, fikirlerinden, ahlaki yapısından, milletine olan düşkünlüğünden bahsetmiş ve bize onu daha iyi tanıma fırsatı vermiştir.

Şehitlerine" ve "Zulmü Alkışlayamam". millî duygulara hitap eden şiirlerdir ve milletimiz tarafından okunmaya devam edecektir.

4. Bölüm: Şair'in Mısır'daki Gölgesi

Bu bölümde yazar, okuyucuya Mehmed Akif'in Safahat adlı eserinin son kitabı olan "Gölgeler" eserinin neden Kahire'de yayımlandığına dair bir soru yöneltiyor. Bize biraz düşünme mülhleti verdikten sonra sebepleri şöyle açıklıyor: Mısır o zamanlar bir "Arap ülkesi" tabiatı taşı-mıyordu. Türkçe konuşan insan sayısı fazla olduğu için orada Türkçe bir eserin yayımlanması tuhaf bir durum sayılmazdı. Bunun yanında, ilk Türkçe gazete Mısır'da yayımlanmıştır.

Bu konuyu açıklığa kavuşturduktan sonra Mehmed Akif'in Mısır'daki yaşamından, arkadaşlarından, meşguliyetlerinden ve orda yazdığı şiirlerden bahsediliyor.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ mi? Darbeler Cumhuriyeti Mi ?

Simay Zişan Durmaz

Darbeler halkın iradesine vurulan demirden prangalardır. Bir gecede değişen yönetimler, yok sayılan demokrasi, bitirilen özgürlükleri barındırır içinde. Darbe sadece siyasi düzeni değil toplumun inancını, güvenini, güvenliğini de bitirir. Yüzyıllardır her toplum mutlaka bir darbe yaşamış ve bu yaşanmışlık onların yüreğinde acı bir yara olarak tarihe kazınmıştır. Bu çalışmada Türk milletinin geçmişten bugüne yaşadığı darbeler ve müdahaleleri konu alan kıymetli yazarımız D. Mehmet Doğan'ın kaleme aldığı "Darbeler Müdahaleler ve Siyasi Sistem" kitabını inceleyeceğim. Kitabımız 1979 ile 1989 arasındaki 10 yıl içindeki siyasi sistemin tahlilini yapmış ve bu dönem sonrası darbeler, darbe teşebbüsleri ve müdahaleleri kronolojik olarak ele almıştır. İlk baskısı 1990'da yayınlanmış son baskısı da "Darbeler tarihine derkenar 15-16 Temmuz 2016" başlığı altında ek ile birlikte yayımlanmıştır. 15 Temmuz eki ile başlayan kitabımız esas olarak 4 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin bazıları 1979 bazı kısımları 1987 ve bazı kısımları da 1989 tarihlerinde kaleme alınmıştır.

Kitabımız hem akademik hem de edebi bir üslup taşımaktadır. Olaylara eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmış ve yer yer duygusal bir tonda kaleme alınmıştır. Mehmet Doğan meselelere tarafsız bir şekilde yaklaşmakla birlikte bazen de eleştirilerini sert ve keskin bir şekilde dile getirmiştir. Kitabımız, tarihi bir kitap olmaktan çok tarihi olaylar üzerinde düşünmeye sevk eden ve okuyucuda sorgulama eylemini harekete geçiren bir kitap olarak ele almak daha doğrudur.

Kitap 15 Temmuz darbesi eki ile başlamaktadır. Bu ekte yazarımız 15 Temmuz darbesinin tüm iç yüzünü anlatmış, konu-

şulmayanları aktarmış ve 15 Temmuz'un aslında ne anlama geldiğinden bahsetmiştir. 15 Temmuz'un arkasında bir dış güç var-yok tartışmasında yazarımız bir güç olmasa bile bu darbenin gerçekleşmesinin onların hoşuna gideceğinden bahsetmiştir. Hatta dış güçler dışında Türkiye içinde bile bu darbenin sonuçlanmasını isteyenler olduğunu belirtmiştir. Bu darbeyi bir "Mankurt darbesi" olarak nitelendirmiş, bunun anlamı bir dış gücün içeriye sızarak o toplumu köle hâline getirmesidir demiştir. Tabii ki bir Türk toplumu asla sömürülemez ve köleliği kabul edemez, Türk her zaman hürdür, hiçbir güce boyun eğmez. Türk milletinin bu gücü sayesinde Mehmet Doğan'ın deyimiyle 15 Temmuz darbesi "Türk refleksi" ile bertaraf edilmiştir. İlk Türk devletinden itibaren ortaya çıkan bu "Türk refleksi" devleti kaybetme insiyakı ile ortaya çıkan bir savunmadır. Bu darbe başarısız olsa da operasyon başarılıdır görüşünü belirtmiştir. Bunun anlamı darbenin başarısız fakat TSK içerisinde etkisinin olduğu gözlemlenmiştir. Bu darbe teşebbüsünün toplum zihninde yer ettiğini ve güven zedelediğini dile getirmiştir. Yazarımız bu darbeyi "Post-İslam Darbesi" olarak nitelendirmiştir.

Birinci bölümümüzün başlığı "Türkiye'de iktidar mücadelesinin dış müdahale boyutu" adını taşımaktadır. Bu bölümde Osmanlı Devleti'nin yıkılışından itibaren cumhuriyetin kuruluşuna kadar geçen zaman içinde yer alan siyasi ve askeri olaylar ele alınmıştır. Bu bölüm çoğunlukla tarihi bilgiler içermekte olup akademik bir dil kullanılmaktadır. Savunulan tüm görüşler, kaynak gösterilerek temellendirilmiştir. Bu bölümde Osmanlı Devleti'nin dış ilişkileri anlatılmış olup İslamcılık siyaseti, Hilafetin gücü, Tanzimat Fermanı, Islahat Fer-

manı gibi tüm hadiseler dış ilişkiler ile ilişkilendirilmiştir. Bu bölümde Milli Mücadele'nin doğru zannedilen yanlışları ve hiç bilinmeyen yönleri anlatılmıştır. Padişah ve sadrazamın çıkarlarından başka bir şey düşünmeyen birer hain olmadıkları, Mustafa Kemal'in de aslında sonuna kadar padişah emrinde görev aldığı, aslında milli örgütlenmenin Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkmadan çok önce başladığı ancak onunla birlikte kuvvetlendiği anlatılmıştır. İngiltere'nin ise Milli Mücadelenin son gününe kadar Osmanlı Devleti'ne her yönde uyguladığı baskılar kaynaklar sunularak açıklanmıştır. Ve son olarak Mondros ve Lozan'ın dış dünyaya ve özellikle İngiltere politikalarına etkisi anlatılmıştır.

İkinci bölümün başlığı ise "Bürokrasinin son iktidarı"dır. Bu yazı da 1979'da kaleme alınmıştır. Bu bölümde Osmanlı ve Cumhuriyetin iktidar ve bürokrasi ele alınmıştır. Osmanlı'nın bürokratik yapısı olan Osmanlı divanını ve nezaretleri açıklanmıştır. Osmanlı'nın bürokrasinin Tanzimat ile birlikte batılılaştığı daha doğrusu yabancılaştığı vurgulanır. Kurulan bu yeni bürokrasinin padişahın üzerinde bir baskı, bir üstünlük kurma isteğinden doğduğu aşikardır. Babıali Baskını da bu düşüncenin sonucudur. Milli mücadelenin sonuçlanmasından sonra ise bu bürokrasi kendi iktidarını kurma isteğiyle devam etmiş ve padişahlığı daha sonra da hilafeti kaldırmıştır. Cumhuriyet ile birlikte oluşan bürokrasi padişahlığı aratmamış, demokrasi adı altında tek parti bürokrasiyi yıllarca ik-

açıklanmıştır. Bu bölümde sıkça sayısal veriler kullanılmış, tüm borçların kaynakları sunulmuştur. Ayrıca bu bölümün içerisinde Orhan Seyfi'nin Hasta Adam şiiri de yer almaktadır.

Kitabımızın son bölümü olan "Türkiye'de darbeler, müdahaleler ve siyasi sistem" başlığını taşıyor. Bu bölüm,

ilk başta 60 darbesini, 1970 sonrası, siyasi olaylarını ve 80 darbesini ele almaktadır. Yaşanan bu darbelerde mevcut siyasi partilerin yerine değinilmiştir. 80 darbesi sonrası oluşan yeni düzen ve iktidar partinin yerini koruma çabaları anlatılmıştır. Anayasanın 102. maddesi içerik olarak vurgulanmış yaşanan cumhurbaşkanı seçimleri ile bu madde arasındaki benzerlikleri bulmanın güç olduğunu göstermiştir. Ardından Türkiye'de yaşanan ilk genelkurmay başkanı istifası ele alınmıştır. İstifanın sebebinin daha çok Körfez Krizi sonucu yaşandığını, bu Körfez buhranının Türk askeri sistemine etkisinin olduğunu görmekteyiz. Kitap, sona doğru Türkiye'nin kendi içindeki çelişkileri ve iç çatışmaları gözler önüne serilmektedir. Modernleşme amacının nasıl bize uygun olmadığı ve doğru bir şekilde uygulanmadığı anlatılmıştır.

Yakın tarih hakkında doğru ve yalın gerçeklere ulaşmak isterseniz D. Mehmet Doğan'ın kaleminden dökülen bu kitabı şiddetle tavsiye ederim.

Üçüncü bölüm, "Düvün-ı Umûmiye'nin II. Yüzyılı" isimini taşıyor. O da 1979'da kaleme alınmıştır, Bize hem Osmanlı Devleti'nin hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin nasıl borçlanmaya başladığını anlatmaktadır. Hasta adam olarak nitelendirilen Osmanlı'nın aslında borçlanmaya itildiğini ve Avrupa'nın da borç verme mecburiyeti olduğu anlatılmaktadır. Tarihin tekerrürü olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin de batılıların hasta adam diye isimlendirdikleri son dönem Osmanlısı gibi nasıl dış borca battığı

Ankara'da Yetiştirdi

Sesi Türk Dünyasında Yankılandı

Onur Kiyaklı

Mehmet Doğan'ın "Ömrüm Ankara" adlı eseri, Ankara'nın tarihini, kültürel ve sosyal yapısını, şehrin dönüşümünü ele alan kapsamlı bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitap, sadece Cumhuriyet dönemi Ankara'sını anlatmakla kalmayıp, şehrin geçmişine dair derinlikli gözlemler sunarak bir Ankara şehrengizi niteliği taşımaktadır. Doğan, 1980'li yıllardan itibaren Ankara üzerine kaleme aldığı yazıları bu kitapta bir araya getirerek, okuyuculara Ankara'nın zaman içindeki değişimini anlama fırsatı sunmaktadır. Ben, Ankara'da yaşayan bir genç olarak bu mükemmel eseri okumaktan oldukça keyif aldığımı söylemeliyim

Eser, Ankara'nın tarihsel süreci hakkında derli toplu bilgiler veriyor. Ankara'nın tarihini derinlemesine ele alarak şehrin bir zamanlar küçük bir Anadolu kasabasıken nasıl bir başkent haline geldiğini detaylarıyla anlatıyor. Kitapta Ankara'nın Osmanlı ve Selçuklu tarihindeki önemi, 1923'te başkent ilan edilmesinin ardından yaşanan büyük değişimler, şehrin Cumhuriyet'in modernleşme idealleri doğrultusunda nasıl şekillendiği gibi konular detaylı bir şekilde incelenmektedir.

Kitap, Ankara'nın mimari dönüşümünü gözler önüne seren önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında başlatılan planlı şehirleşme hareketleri ve Batılı şehircilik anlayışının Ankara üzerindeki etkileri titizlikle ele alınmaktadır. Eski Ankara evleri ve dar sokaklardan geniş bulvarlara uzanan süreç, Anıtkabir, TBMM binası, Atatürk Orman Çiftliği gibi önemli yapıların şehre kattığı kimlik, geçmişten günümüze Ankara'nın sembelleri olan Kocatepe Camii, Hacı Bayram Camii, Atakule ve Ulus Meydanı'nın geçirdiği değişimler gibi konular eserde detaylıca işlenmektedir. Bizzat gezip gördüğüm yerleri Mehmet Doğan'ın kaleminden okumak beni bu eşsiz şehre bir kez daha aşık etti.

Bu eserde, sadece Ankara'nın fiziksel değişimine değil aynı zamanda sosyal ve kültürel değişimine de rastlıyoruz. Şehrin, Anadolu'nun farklı bölgelerinden göç olarak nasıl çok kültürlü bir yapıya kavuştuğunu gözler önüne sererken, eski ve yeni Ankara arasında bir karşılaştırma yapmaktadır. Şehirde sanat, edebiyat ve müziğin gelişimi, üniversiteler ve entelektüel yaşamın Ankara'ya katkıları gibi birçok değişime rastlıyoruz. Ankara'da okuyan üniversiteli bir

genç olarak kitabın üniversitelerdeki değişimi anlatan kısımlarını daha dikkatle okudum ve oldukça yeni bilgiler öğrendim.

Mehmet Doğan, Ankara'nın sadece bir başkent olmadığını, onun ruhunu anlamının Türkiye'yi anlamakla eşdeğer olduğunu ifade etmektedir. Şehir, Cumhuriyet'in doğuşuna tanıklık etmiş, bir devletin şekillendiği mekân olmuş ve bu kimliğiyle diğer şehirlerden farklı bir karakter kazanmıştır. Kitapta, Ankara'nın bu özel kimliği hem tarihî olaylarla hem de yazarın kişisel anılarıyla desteklenerek okuyucuya aktarılmaktadır. Binlerce üniversiteli gencin gelmek istediği, adına şarkılar yazılan bu şehrin ruhunu anlatan kitap, adeta bir rehber niteliği taşımaktadır.

Mehmet Doğan'ın dili ve üslubu açısından ele alacak olursak anlatım dili akıcı ve edebi bir üsluba sahiptir. Kitap, akademik bir çalışmanın ciddiyetine sahip olmakla birlikte, edebi bir sıcaklık ve nostaljik bir dokunuş da barındırmaktadır. Bu nedenle eser hem tarih meraklıları hem de Ankara'ya dair derinlikli bir okuma yapmak isteyenler için önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Yazımın sonunda kitap hakkında son bir değerlendirme yapacak olursam:

Kitap ve Mehmet Doğan'ın bana kattıkları bakımından şunları söyleyebilirim: Zaten ruhuna, tarihine ve kültürüne aşık olduğum son zamanlarda da sosyal medyada oldukça popüler olan bu şehri Mehmet Doğan'ın akıcı ve öğretici üslubundan dinlemek oldukça keyif vericiydi.

Yazımın sonunda kitap hakkında son bir değerlendirme yapacak olursam:

Ömrüm Ankara, sadece Ankara'da yaşayanlar için değil, Türkiye'nin başkentini ruhanı, tarihini ve kültürünü anlamak isteyen herkes için okunması gereken bir eserdir. Mehmet Doğan, kişisel gözlemleriyle harmanladığı bu eserinde, Ankara'yı sıradan bir şehir olmaktan çıkarıp, bir kimlik ve ruh sahibi bir başkent olarak ele almıştır. Şehrin geçmişi ile bugünü arasında köprü kuran bu eser, okuyuculara Ankara'yı daha yakından tanıma ve anlama fırsatı sunmaktadır.

Eğer Ankara'yı tarihsel, kültürel ve mimari açıdan derinlemesine keşfetmek istiyorsanız, "Ömrüm Ankara" mutlaka okumanız gereken eserlerden biridir.

Türkiye ve Türkmenistan

Türk Kimliğinin İki Coğrafyası

Rabia Aydın

Türk Kimliğinin Coğrafyaları kitabı 01.01.2020 yayımlanmıştır. Kitap bize bir nevi Tanzimat döneminde yaşayan Ahmet Mithat Efendi'nin eserleri içinde geziniyormuş hissiyatı verir. Kitabın hem dili yalın hem de ansiklopedik bilgileri yoğundur. Bu sayede okuyucuya okuma kolaylığı sağlar. Türk kimliğini araştırmak çok zordur. Çünkü Türkler çok geniş bir coğrafyaya yayılmışlardır. Türklerin parça parça ve farklı zaman dilimlerinde yaşamış olmaları bu işi daha da zorlaştırır. Bundan dolayı Türk topluluğu sadece kavmi yönden değil, coğrafi ve kültürel bakımdan da araştırılmalıdır. Mehmet Doğan'ın kitabı, bu ihtiyacı giderecek şekilde yazmıştır.

Kitapta Türk kimliğinin sadece Türkiye ile sınırlı olmadığı, Orta Asya'dan Balkanlara kadar geniş bir coğrafyada varlığını sürdürdüğü anlatılır. Farklı Türk topluluklarının ve kültürlerinin bu kimliğin oluşumunda büyük katkıda bulunduğu vurgulanır. Yazar; Türk kimliğinin çok boyutlu ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu, zaman içinde değiştiğini ve farklı etkileşimler ile zenginleştiğini belirtir. Yazar, Türklüğün etnik köken, dil, din, tarih ve kültür gibi çeşitli unsurların bir araya gelmesiyle özgün bir kimlik oluşturduğunu ifade eder.

Kitapta yazarın Türkiye, Azerbaycan, Özbekistan ve Türkmenistan'daki yolculuklarından bahsedilir. Kitapta beş bölüm vardır.

I. Bölümde daha çok Türklerin genel özelliklerinin oluşumundan bahsedilir. Türklerin İslamiyeti kabul ediş sürecinden, Türk ve İslam kültürünün oluşumundan "Türk Dünyası" kavramından, Türkiye ve Türkmenistan isimlerinin ortaya çıkışından söz edilir. Türkiye, Türkmenistan, Afganistan, İran ve Irak gibi ülkelerin isimlerinin batılılar tarafından verildiği ve bunun da buralarda yaşayan insanlara kabul edildiği anlatılır. Ayrıca, kapı açan savaş olarak bilinen Malazgirt Meydan Muharebesinden ve öneminden bahsedilir.

II. Bölüm, yazarın seyahatleri esnasında öğrendiklerini anlatır. Azerbaycan'da oluşan değişimlerden, onu etkileyen 1966 depreminden, Azerbaycan'daki ba-

tılılaşma ve yeni dünya düzenindeki modernleşmesinden bahseder. Enver Paşa ile Mustafa Kemal mezbahis edilerek daha şöhretli olan Enver Paşanın nasıl irtifa kaybettiği yerine Mustafa Kemal'in nasıl yükseldiğini anlatır.

III. Bölümde Özbekistan'a yapılan yolculuk anlatılmaktadır. Bölüm başında Taşkent'den Semerkant'a olan yolculuktan, Özbekistan deyince akla gelecek olan tarihi şahsiyetlerden söz edilir. Bunların başında da Timur ve Timur'un torunu olan Uluğ Bey gelir. Timur'un yaşadığı dönem ile ölümünden sonraki dönem ve Türk toplumu ve kültürüne etkisinden söz edilir. Timur gelmeden önce Semerkant yıkık dökük bir haldeyken Timur'un gel-

mesiyle şehir yenilemiştir. Hatta buna inananlar için Timur'un "Bizim kudretimizden ve iktidarımızdan şüphe edenler, inşa ettiğimiz eserlere baksınlar" sözü aktarılır.

Kitapta Timur'dan ve onun devlet adamlığından ve şehirciliğinden de bahsedilir. Türk şehirciliği söz konusu edildiğinde Timur kadar şehir imarına

önem veren biri olarak Kanuni Sultan Süleyman'dan da söz edilir.

IV. Bölümde Türkistan ve Türkmenistan'a yolculuk anlatılır. Türkistan ismi unutulmaya yüz tutmuştur. Çünkü Türkistan ismi Tacikistan, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Kazakistan adlı ülkelerin birleşimiyle oluşmuştur. Lakin artık Türkistan ismi küçük bir istasyon ve şehrin ismi olarak kalmıştır. "Hazreti Türkistan" olarak bilinen Hoca Ahmed Yesevi'nin kim olduğundan onun yetiştirdiği müritlerinin Anadolu kültürünün oluşumuna katkılarından da kısaca bahsedilir.

V. Bölümde, Özbekistan'dan anlatılır. Bölümün giriş kısmında Özbekistan'ın oluşumundan, Altın Orda Devleti'nden, ortak alfabe ve ortak dil düşüncesinin Sovyetler Birliği yüzünden neredeyse imkansızla yakın bir hale geldiğinden bahsedilir.

Hazar Denizi etrafında bulunan Türk devletlerinin hem kısa tarihler hem de geçmişin günümüze etkisi anlatılır.

Kitabı okurken kendinizi Türk coğrafyasını geziyormuş gibi hissedeceksiniz.

Batı'ya hizmet için üretmiş bir kavram "ORTADOĞU"

Asil Sercan Karabıyık

Türkiye Yazarlar Birliği kurucu ve şeref başkanı olan Doğan'ın Türk düşüncesine büyük katkıları olmuştur. D. Mehmet Doğan'ın 2017 yılında yayımladığı "Ortadoğu'nun Türkçesi" adlı kitabı Batı hegemonyası karşısında duran Türkler üzerine tarihsel bir perspektif sunar.

Doğan, en başta "Ortadoğu" kavramının 20. yüzyılda Batı tarafından ortaya atıldığını ve tanımlandığını belirtir. Ortadoğu bu anlamda Batı emperyalizminin çıkarlarına hizmet etmesi öngörülen bir bölge olarak belirlenmiştir, hatta zaman zaman tanımına ve kapsamına müdahalelerde bulunulmuştur. Ayrıca kavramın coğrafi değil, siyasî olarak ortaya atıldığı da gözden kaçmamalıdır. "Yakın şark" (near east) terimi ile de Batı tarafından Osmanlı Devleti ve hâkimiyeti alanındaki topraklar kastedilmiştir. Bölgenin kendine has kültürüne ve değerlerine karşı Batı kendi emellerini yansıtmaya ve bölgenin kültürel, siyasî, ekonomik ve daha birçok açıdan bütünlüğünü önlemeye çalışmaktadır.

Türkiye, Ortadoğu ve tüm dünya haritasında jeopolitik olarak oldukça büyük bir öneme sahiptir ve Batı'ya karşı bir nevi kalkan görevi üstlenmektedir. Tarihsel süreç boyunca özellikle Türklerin bölgeden uzaklaştırılmaya ve Türkiye'nin bölge üzerindeki etkisinin azaltılmaya çalışıldığı göze çarpmaktadır. Bu anlamda böl ve yönet stratejisinin yüzyıllar boyu takip edildiği ve sürdürüldüğü, hatta hâlen devam ettirildiği söylenebilir. Batı'nın temsilciliğini önce özellikle I. Dünya Savaşı esnasında İngilizler, II. Dünya Savaşı sonrasında da Amerikalılar üstlenmiştir. Özellikle Saykıs-Pico Antlaşması, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması sonrasında Batılı güçler arasındaki toprak paylaşımının açık seçik beyanı hükmündedir. Bu antlaşmada hangi ülkenin Osmanlı'dan kalan hangi toprakları alacağı bir pastanın

pay edilmesi gibi önceden belirlenmiştir.

Doğan'ın en önemli düşüncelerinden biri bölgenin Türkler ve onların hamiliği olmadan Batı tarafından daha kolay yönlendirileceği ve yönetileceğidir. Batı, bölgenin hem geçmişini hem de geleceğini tayin etme ve yönlendirme peşindedir. Bunun için de çeşitli yollara başvurmuştur. İngilizler, bölgede kendilerine maşa olacak şekilde İsrail ve Arap devletlerinin kurulmasına önyak olmuşlardır. Öyle ki, İsrail bölgedeki Batı çıkarlarını temsil eden ve ne pahasına olursa olsun savunan bir şube gibidir. Her geçen gün istikrarsızlıklara sebep olmaktadır. Bölgeye hem mesafe olarak hem kültür olarak uzak olan ancak çıkarları için olabildiğince yakınlaşmaya çalışan Batı'nın hâkimiyet kurmaya çalışması kabul edilebilir değildir. İsrail'in doğrudan Batı ile yakın ve sürekli olarak iş birliği içinde olduğu söylenebilir. Uluslararası siyaset, Türkiye'yi İsrail'in yayımlacı ve zalim politikalarını desteklemeye yöneltmektedir. Ortadoğu'da birlik ile bütünlük Batı tarafından istenmemekte ve bunu sağlamaya yönelik dostane girişimler olabildiğince engellenmeye çalışılmaktadır. Özellikle bölgedeki petrol rezervleri Ortadoğu'yu ekonomik çıkarlar için cezbedici hâle getirmektedir.

Batı için Ortadoğu, Türklerin uzun süre yönetiminde yer aldığı İslâm dünyası anlamına gelmektedir. Doğan'a göre İslâm dünyası denmemek için Ortadoğu denmektedir. İslâm haksız ve yersiz olarak terörle eş anlama getirilmiştir ve bir tutulmaktadır. Öyle ki 11 Eylül 2001 sonrasında "terörizmle küresel savaş" ilan edilerek ve meşru kılınarak bütün İslâm ve coğrafyası ile kültürü tasfiye edilmeye çalışılmıştır, bölgeye doğrudan askerî müda-

haleler söz konusu olmuştur. Benzer bir diğer icat edilmiş âlet ise Büyük Ortadoğu Projesi'dir. ABD'nin ağırlıklı olduğu ve başı çektiği bu sosyo-politik proje bölgedeki Batı hâkimiyetini daha da artırmayı amaçlar. Bunun için bölge halkları çeşitli sebeplerle birbirine düşürülmeye çalışılır. Jandarma rolünü üstlendiğini iddia eden Batı, çıkan karışıklıklar arasında bölgeye müdahale etmeyi ve kendi çıkarlarını empoze etmeyi daha kolay bulmuştur. Çıkmış ve çıkartılacak olan olası çatışmalarda Türkiye'nin, işin içindeki alicengiz oyunlarını görerek hareket etmesi önem taşımaktadır. Bunun için de Türklerin, kendi varlıklarının bilincinde olması gerekmektedir. Nihayetinde Batı, İslâm âlemine karşı tabiri caizse elinden geleni ardına koymamaktadır.

Kitap, sade, açık ve anlaşılır bir Türkçe ile yazılmış her yaştan okuyucuya hitap etmektedir. D. Mehmet Doğan'ın Türk dilini doğru ve etkin kullandığını da belirtmeliyim. Konu açık bir şekilde ortaya konulmuş, tarihsel süreçlere dayandırılarak kaleme alınmıştır. Doğan, kitabında Ortadoğu ve siyaseti üzerine bilgiler sağlarken okuyucuya farkındalık kazandırma amacını da gütmüştür. Ortadoğu üzerine bilinç edinmek isteyen, Türkiye'nin bölgedeki rolü ve Batı'nın bölge halklarıyla uyuşmayan çıkarlarına karşı neler yapılabileceği hakkında bilgi arayışında olan okuyucular için D. Mehmet Doğan'ın "Ortadoğu'nun Türkçesi" adlı kitabı kitapevlerinin raflarında beklemektedir.

darbelerden bir darbe "Ergenekon Darbesi"

Esmenur Altınışik

"Son Darbe Ergenekon", Mehmet Doğan tarafından sade, anlaşılır ve bilgiyle harmanlanmış bir biçimde kaleme alınan Türkiye'yi büyük ölçüde etkileyen Ergenekon davasını, Ergenekon yapılanmasının Türkiye'ye etkilerini geçmişte yaşanan darbeler bağlamında gözler önüne seriyor. Kitaptaki olaylar genellikle Osmanlı dönemindeki benzer durumlarla karşılaştırılmalı olarak ele alınırken aynı zamanda tarihi belge ve tanıklarla da destekleniyor. Kitapta, Ergenekon'un tarihsel kökleri ve bu yapının 27 Mayıs darbesinden itibaren var olup olmadığı inceleniyor. Ergenekon davasını, Türkiye'nin demokratikleşmesi açısından ve askeri vesayetinin bürokratik elitizminin zayıflatılması açısından olumlu bir gelişme olarak görmektedir. Yazar, bugüne kadar öğrendiğimiz veya sorgulama gereği dahi hissetmediğimiz bize öğretilen bilgiler üzerine farklı bakış açıları sunarak tabiri caiz ise tabuları yıkıyor konuşulmamış kavram ve müesseseler üzerine bize farklı bir perspektif sunuyor.

Tahlil açısından, kitabın en önemli noktalarından biri, yazarın derin devlet kavramını ve onun toplum üzerindeki etkilerini irdelemesidir. Doğan, bu bağlamda, Ergenekon davasının sadece bir yargı meselesi değil, aynı zamanda bir siyasi hesaplaşma olduğunu savunuyor. Kitap, okuyuculara Türkiye'nin siyasi tarihini anlamada önemli bir bakış açısı sunmaktadır.

Ergenekon Davası'nın Türkiye üzerindeki etkileri nedir diye incelediğimizde, siyasi istikrarsızlık ve kutuplaşmayı artırdığını, derin devletin varlığına

ve Türkiye'deki gizli güç yapılarına dair toplumda farkındalık oluşturduğunu

ve yargı sisteminin işleyişine dair kafalarda soru işaretleri bırakan acaba "Yargıya siyasi bir müdahale söz konusu mudur?" sorusunu akıllara getirmektedir. Tüm bu süreç sonunda toplumdaki farklı görüşler arasında kutuplaşmanın arttığını gerek sosyal ilişkilerde gerekse de toplumsal dayanışmada zorluklar oluşturduğunu söylenebilir.

"Türkiye usulü laiklik, dinin alanını işgal ederek var edilmeye çalışılan baskıcı bir ideolojik araç konumundadır. Bu konumuyla birleştirici değil, ayırıcıdır; müsamahakar değil, militandır." der Doğan. Buradan laikliğin dini yaşamı sınırlayıcı bir ideoloji gibi kullanıldığını özgürlükçü olmadığını söylesek herhalde yanlış olmayacaktır.

Kitaba bir eleştiri olarak sol ve kemalist çevrelerin düşüncelerine ve görüşlerine yeterince yer verilmediğini söyleyebilirim.

Sonuç olarak, "Son Darbe", derin devlet ve siyasi manipülasyonlar üzerine düşündürücü bir eser olup, Türkiye'nin karmaşık siyasi yapısına dair önemli bilgiler vermektedir.

Mehmed Doğan'dan kelimelerimizin elimizden alınış serencamını okumak istemezsiniz?

Tolga Aydın

Dil, bir milletin kalbi, akli ve vicdanıdır. Dil ile düşünür, hisseder, hatırlar ve geleceğe aktırırız. Zamanın parçalanmaz akışı içerisinde, dil de bu süreçten etkilenir. Dili var eden kelimeler yıpranır, yer değiştirir, unutulur ya da unutturulur. Tam da bu noktaya işaret eden D. Mehmet Doğan'ın, 2015 yılında Yazar Yayınları tarafından yayımlanan Kelimelerin Seyir Defteri adlı eseri; Türkçenin son yüzyıldaki büyük kırılmalarını belgeleyen bir dil ve kültür pusulası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eser, Türkçedeki değişim ve dönüşümün izini süren, kelimelerin tarihle ve toplumla kurduğu kadim bağı yeniden görünür kılan bir başucu kaynağıdır.

Eserin adı, rastgele seçilmiş bir tamlamadan ibaret değildir. Doğan, gerçekleştirilen "dil devrimi" üzerinden kelimelerin zaman içerisindeki değişim ve dönüşümünü kayıt altına alarak bir seyir defteri oluşturmuştur. Eser, iki ana bölüm ve bunlara bağlı alt başlıklardan oluşmaktadır. İlk bölümde, "Kelimelerin Seyir Defteri" ana başlığı altında, dil devrimi sonrasında kelimelerin zamanla geçirdiği değişimler, anlam daralmaları veya genişlemeleri; bir bakıma kelimelerin hayat hikâyeleri özenle irdelenmektedir. Her kelime, okuyucuyu yalnızca sözlük anlamına değil; ait olduğu dönemin ruhuna ve insanın dünyayı kavrayış biçimine de götürmektedir. İkinci bölümde ise, "Kamusun Namusu" ana başlığıyla; dilin dönüşümü, sözlüklerin toplumsal sorumluluğu ve bu alandaki ihmallere üzerinden kolektif bir vicdan muhasebesi yapılmaktadır. Yazar, her iki bölümde de dili bir iletişim aracından öte, bir milletin hafızası, kültürel belleği ve vicdanı olarak ele almamız gerektiğini vurgular.

D. Mehmet Doğan, bir dil ve kültür tarihçisi kimliğiyle; okuyucuyu, kelimelerin zamanla na-

sıl değişime uğradığını ve uğradığını anlamaya, modernleşme süreciyle birlikte yaşanan anlam kaymalarını tahlil etmeye ve dildeki aşınmalar üzerinden kültürel kopuşları kavramaya davet eder. Bu nedenle eser, yalnızca kelimelerin serüvenini değil; aynı zamanda bir milletin düşünce dünyasındaki dönüşümü çözümlenmeyi dert edinmiştir. Eserin en çarpıcı yönlerinden biri, kelime ve kavram analizlerini siyasi, sosyolojik ve estetik boyutlarla birlikte ele almasıdır.

Dil, bir milletin yazılı ve sözlü geleceğini kurma, anlam dünyasını inşa etme ve hayata bakış nizamını belirleme gibi asli so-

ğil, aynı zamanda bir medeniyet taşıyıcısı olduğu vurgulanır. Dil devrimiyle gelen problemler ilk bakışta sadece kelime kökenine dair tartışmalar gibi görünse de; aslında dil mühendisliğinin nasıl tahribatlara yol açtığını göstermeyi hedeflemektedir. Özellikle "kılavuz" kelimesi etrafında şekillenen tartışma, Türkçeye zorla yerleştirilen yapay rehberlik anlayışının kavram dünyamızı nasıl daralttığını gözler önüne sermektedir.

Eser boyunca yer verilen örnekler titizlikle seçilmiş; yalnızca akademik tartışmalara değil, gündelik hayatın dil kullanımına dair pratik örneklerle de yer verilmiştir. "Saraylı simit kaçık simittir?", "Hava meydanı nasıl uçtu?", "İnovasyonu kim icat etti?", "Ramazan saimleri oruçlu mu?" gibi başlıklar, okuyucuyu hem şaşırtır hem düşündürür. Yazar, dil ile düşünce arasındaki ilişkiyi kuru bir teori olarak değil; hayatın tüm alanlarına nüfuz eden bir etki biçimi olarak işler. "Devlet dili, millet diline karşı!" başlıklı yazısıyla, dil devriminin ideolojik mimarisini ve bu yapının sözlükler üzerinden nasıl meşrulaştırıldığını cesurca tartışır. Türk Dil Kurumu'nun ilk sözlük baskısından itibaren hangi kelimelere nasıl müdahale edildiği, hangi terimlerin "tasfiye", hangilerinin "yeni üretim" adıyla lügatten çıkarıldığı somut örneklerle aktarılır. D. Mehmet Doğan, bu eseriyle kelimelerin peşine düşerken, hakikatin de izini sürer. Onun için sözlük çalışmaları yalnızca teknik bir uğraş değil; aynı zamanda ideolojik ve ahlaki bir meseledir. Bu yönüyle eser, Türkçenin karanlıkta bırakılmış sokaklarını aydınlatan bir kültür feneridir. Dildeki çözümlenmenin, aslında bir medeniyetin çözülmesi anlamına geldiğini idrak eden her okuyucu için bu eser, kaçırılmaması gereken bir başvuru kaynağıdır.

rumlulukları bünyesinde barındırır. Kelimeleri bir araya getiren "kamus" meselesi de bu bağlamda son derece ciddi ve kıymetlidir. Yazar, eserine ömrünü adadığı "kamus" kelimesinin kullanımı üzerine düşünceleriyle başlar. "Kamusun Namusu" başlıklı bu yazı, hem bir ses tartışmasını gündeme getirir hem de "kamus" kelimesinin kök anlamına ışık tutar. Bu bölümde Mütercim Âsım Efendi'den Hüseyin Kâzım Kadri'ye, Cemil Meriç'ten Elmalılı Hamdi Yazır'a uzanan bir miras silsilesi üzerinden sözlüğün sadece bilgi de-

Cumhuriyet Tarihi Okumaları: Zihin Konforuna Karşı Sıradışı Bir Eser

tarih yazımında yer alan sığ okuma tekrarlarına ve derinliksiz yaklaşımlarına eserde, yoğun eleştiriler getirilmektedir. Tarih okumalarının karikatürleştirilerek basitleştirildiği, her olayın basit bir nedensellik zinciri kurularak senaryo haline getirildiği, cumhuriyet tarihi kitaplarının aksine "Türkiye Cumhuriyeti Tarihine Giriş" kitabı olaylara tüm yönleriyle yaklaşmaktadır.

Millî mücadele döneminde sömürge altındaki halkların, özellikle İslam dünyasından; Türkistan, Hindistan ve Arabistan'dan, kısaca İngiliz sömürgesi altında yaşayan halkların, Anadolu'da verilen mücadeleye desteklerinin işlendiği eserde, halkların Anadolu kurtuluş mücadelesini dünya sömürgesinden çıkış için tek nokta olarak görmelerine detaylı olarak eserde yer verilmektedir. Ancak mücadelenin tamamlanması ve sömürgeci devletler ile kurulan ilişkiler sonrasında unutulmuş bu desteklerin hayal kırıklığına da değinilmektedir. Yazar tarafından eğer milli mücadele zamanındaki bu birliktelik kültürü sürdürülebilseydi son yüzyılda yaşanan adaletsizliğe ve haksızlığa dayanan iki kutuplu kırılmaya alternatif olarak adil ve insani bir kutbun oluşmasının mümkün olabileceğine değinilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında din, dil, kültür ve hukuk gibi halkı her yönüyle ilgilendiren meselelerde yaşananların ülke üzerindeki tahribatlarına da kronolojik bir sıra içinde yer verilen eser, zihin konforunu sarsmak isteyenlere tavsiye edilmektedir. Yazar, meşruiyet zemini arayışları ve ideolojik yönelimler nedeniyle tarih okumalarının çarpıtılmasını eleştirmekte ve bir hakikat arayışına çıkmaktadır. Dönemin yaşayanlarının kitap ve demeçlerinden, ilk ağızdan aktarılanlar ile zengin bir kaynakça, eserde yer almaktadır.

Ezcümle mevzu bahis ettiğimiz kitap, ideolojik bir bakış açısıyla yazılan resmi tarih anlayışının tarafgir anlatımından kurtulup hakikat arayışında olan zihinler için paha biçilmez bir eserdir.

Mustafa Eminoğlu

Yazar D. Mehmet Doğan'ın son dönem tarihimizin en üretken yazarlarından olduğu bir hakikattir. Kördüğüm olmuş, anlaşılması zor veya yanlış anlaşılan onlarca mesele, okuyucular için büyük bir cesaretle, kuyumcu titizliğinde yazar tarafından ele alınmıştır. Özellikle dil ve kültür alanındaki çalışmalarıyla tanınan yazar, tarih alanında da verdiği eserler ile ülkesine ve milletine karşı büyük bir sorumlulukla çalışmış, üretmiş ve gelecek nesillere büyük bir miras bırakarak vefat etmiştir.

Yazdığı onlarca eser ve makalelerin içerisinde ayrıcalıklı bir yeri hak eden "Türkiye Cumhuriyeti Tarihine Giriş" kitabı, "giriş" isimlendirmesinin ötesinde detaylı bilgileri içeren nadide bir eserdir. Kitabın ismi ders kitabı sıkıcılığında bir çağrışıma bulunsun da okuyucusuna akıcı dili sayesinde bu hissi vermemektedir. Etkileri halen, her yönüyle devam eden olayları etrafıca ele almakta ve sorular ile okuyucunun zihnindeki klasik kalıpları aşmaktadır. Kitap; kişi veya kurum merkezli bir tarih okumasının yerine hakikat merkezli, sorgulayan ve düşünen bir okumaya kapı aralamaktadır. Söz konusu eser Birinci Dünya Savaşı'ndan Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar ayrıntılı tarih anlatımı sayesinde olayların anlaşılmasında ayırt edici bir başucu kitabıdır.

Millî mücadele dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına ilişkin

İstiklal Marşı Bin Yılın Destanı

Fatma Nur Buraşoğlu

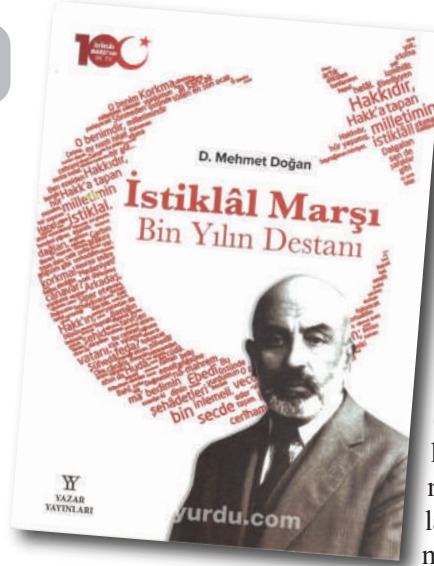
Müellif, eseri beş ana başlık altında yazmıştır. Birinci bölüm “Bin yılın destanı” ikinci bölüm “Adım adım İstiklal Marşı’na” üçüncü bölüm “Allah bir daha bu millete İstiklal Marşı yazdırmaz” dördüncü bölüm “Mehmed Akif”ten sonra İstiklal Marşı” beşinci bölüm “İstiklal Marşı’nı Kurtarmak” başlığını taşıyor.

Yazarımız bu eserde İstiklal Marşı’nın anlamı, ortaya çıkışı, şairi Mehmed Akif Ersoy’un bu süreçteki rolü ve marşın milletimiz açısından önemi gibi konuları derinlemesine ele alır. Ayrıca marşın bestesi üzerindeki tartışmalar ve zaman zaman değişim gibi hususlar da kitapta incelenmektedir. Yazar, İstiklal Marşı’nın sıradan bir şiir veya marş olmadığını, güçlü aidiyet ifadeleriyle eşsiz bir milli mutabakat metni olduğunu vurgulayarak, eseri ‘bin yılın destanı’ olarak nitelendirir.

D. Mehmet Doğan’ın İstiklal Marşı: Bin yılın Destanı adlı eseri, Türkiye Cumhuriyeti’nin milli marşı olan İstiklal Marşı’nın tarihi, kültürel ve edebi boyutlarını kapsamlı bir şekilde ele alan önemli bir çalışmadır.

Yazar eserini İstiklal Marşı’nın mısraları üzerinden yorumlayarak başlar. İlk iki kıta da şairin bayrak üzerine konuştuğundan bahseder. Yıldız mecazen, baht, tahlil demektir. Milletimizin bahıtı talihi sürekli açık kalacaktır. Bayrağın üzerindeki hilal İslam’ın sembolü olduğuna vurgu yapar. Yazar İstiklal Marşı üzerinden bir analiz yapmıştır. Kelimelerin ve sembollerin ne anlama geldiğini açıklamıştır. Şairin beşinci kıtada, asıl düşmanı tarif ettiğini anlatır. Onu “medeniyet denilen tek dişi kalmış canavar” olarak nitelendirir. Akif, bu istihzai mısra ile batı medeniyetinin sömürgeci tarafını, barbarlık yönünü öne çıkarır. Yazarımız bu analizlerle şiirin duygusal yönlerinin yanında gerçekçi tarafını görmemize yardımcı oluyor.

Yazarımız diğer bölümde İstiklal Marşı’nın nasıl ortaya çıktığını

anlatmıştır. O dönemin duygusunu çok güzel bir şekilde açıklamıştır. Millete ümit ve iman aşılayacak, heyecan uyandıracak, ayağa kaldıracak bir marşa ihtiyaç olduğu 7 Kasım 1920’de ilan edilir. Süreç böylece başlamıştır. İstiklal Marşı yarışmasında haberdar olanlar, Akif’in katılacağını düşünmektedir. Fakat o, “Ben ne müsabakaya girerim ne de caize alırım!” diyerek bu işin para karşılığı yapılmasını uygun görmez.

Yarışma süresi 23 Aralık’ta sona erer ve bu zamana kadar yaklaşık 750 şiirin geldiği belirtilir. İstiklal Marşı’nı Milli Mücadele boyunca en zor zamanlarda bile ümit var olan azmi kırılmayan biri yazabilirdi. Maarif Vekili, Mehmed Akif’e uzun ısrarlardan sonra İstiklal Marşı’nı yazdırmıştır.

Yazar bu bölümde de diğer bölümlerdeki gibi İstiklal Marşı’nın tahlili üzerinde durur. Akif’in hangi duygularla marşı yazdığı ve ne anlatmak istediği çok güzel bir tahlil ile açıklar.

“Allah bu millete bir daha istiklal marşı yazdırmazın”. Cümlesini anlamak için bir asır öncesine kurtuluş mücadelesi günlerine gitmek gerekir. Böyle zamanlarda yazmayı istemek değil, yazmaya mecbur olmak esastır.

Yazarımız farklı bir noktaya değinir. Elbette her ülkenin milli marşı o ülkenin halkına hitap eden, onlara cazip gelen unsurlara sahiptir. İstiklal Marşı bir sipariş üzerine yazılmış gibi görülmekle birlikte, yazılırken içinde bulunulan atmosfer, şairin yüksek edebi kudreti ve milletin

maneviyatını içine sindirmişliği farklı bir metnin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Eserin son kısmında yazar Mehmed Akif’in vefatından ve sonrasındaki olaylardan bahseder. Mehmed Akif’in vefatı Cumhuriyetin tek parti döneminde ciddi bir kırılma noktasına işaret ediyor. 28 Aralık 1936 yılında Mehmed Akif’in cenazesi hiçbir kişinin, teşkilatın, kuruluşun yönlendirmesi olmadan sadece üniversiteli gençlerin kalabalık katılımıyla defnedilir. Halbuki, ölen Mehmed Akif değil, ülkenin milli marşının şairidir. Devletin onu sahiplenmesi gerekirdi.

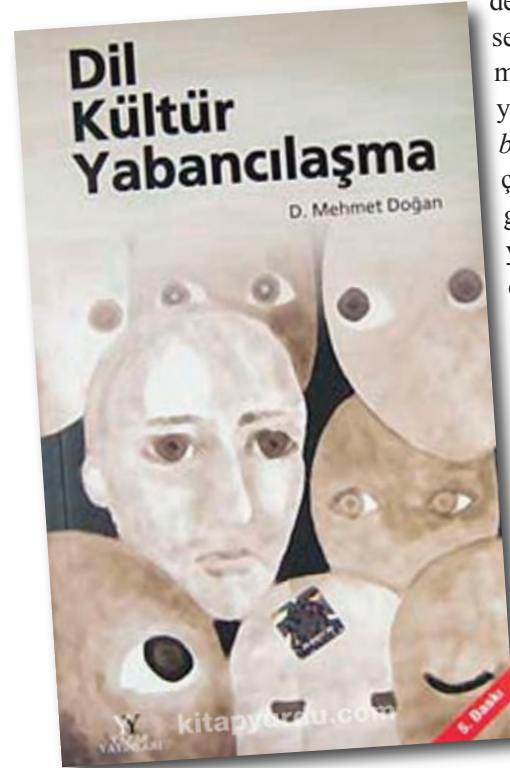
Yazar eseri bitirmeden önce yazarlar birliğinden de bahsetmiştir. “Mehmed Akif Ersoy Fikir ve Sanat Vakfı” 28 Mart 1984’te Yazarlar Birliği’nin bir uzantısı olarak kurulur. Vakfın amacı: “Fikirleri, eserleri ve şahsiyetiyle millete mal olmuş Mehmed Akif Ersoy’un hatırasını yaşatmak, eserleri ve örnek şahsiyetini yurt içinde ve dışında bilhassa genç nesillere tanıtılmasını sağlamaktır.”

Eser ve başlık birbiriyle uyum içindedir. Alt başlıklar ile konu bütünlüğü sağlanmıştır. Kronolojik bir sıra hakimdir. Eser resimler ile desteklenmiştir. Resimler hem okuyucu merakını cezbetmiş hem de eserin daha zengin bir görünüm elde etmesine yardımcı olmuştur. Okuyucuyu yormayan akıcı bir dile sahiptir. Kaynakça oldukça zengindir ve yazarımızın detaylı bir araştırma yapmış olduğunu göstermektedir.

İstiklal Marşı: Bin Yılın Destanı, İstiklal Marşı’nın sıradan bir metin olmadığını, milli hafızada derin izler bırakan bir destan niteliği taşıdığını ortaya koyan değerli bir eserdir. Mehmet Akif’in fedakârlıkları, marşın anlam dünyası ve Türkiye’deki millî kimlik inşası süreci açısından önemli bir kaynak niteliğindedir. Kitap, marşın geçmişten bugüne taşıdığı ruhu anlamak isteyenler için kapsamlı bir rehber sunmaktadır.

Mehmet Doğan’ın Bize Tuttuğu Ayna: Dil, Kültür, Yabancılaşma

Zeynep Arslan

Ayna yokken insan herhâlde kendini başkaları gibi sanıyordu sadece onlara bakmaktan. “Kendi”ni, üzerinden tanımlayabileceği başkalarıyla arasındaki fark ve benzerlikleri bilmiyordu zira başkalarının yanı sıra kendini de görmesi gerekir. Fakat göz için “kendi” bakış açısı dışındadır. İnsan kendini görebilmek için bir yansıma arar, bir ayna. “Kendi”nin inşası ve korunması ancak aynayla mümkün olur. Yazık ki aynasızlaştırılan bir milletiz, bu yüzden kendimize yabancılaştık, birbirimizi yabana attık. Sadece Batı’ya baktık, kendimizi Batı sandık. Siz de yanıldığımızı merhum Doğan’ın kitabındaki yansımamızdan bir kez daha göreceğimiz bu kitabı eseflenerek okuyacaksınız. Ancak eseflenmekle kalmayacak, harekete geçeceksiniz.

Yazar Yayınları etiketiyle yayımlanan bu 204 sayfalık eser, sadece dil kitabı değil; kültür muhasebesi, kimlik arayışı ve hatırlama çağrısıdır. Kendimize, kelime, düşünce ve değerlerimize yeniden dönmemiz gerektiğini hatırlatıyor. Bugün, dünden daha çok ihtiyacımız olan şey belki

de tam olarak bu: Kendi sesimizi yeniden duymak. İlk baskısı 1984’te yapılan *Dil, Kültür, Yabancılaşma*, aradan geçen yıllara rağmen güncelliğini yitirmeyen, hatta zamanla daha da anlam kazanan, kulağımızdaki küpe minvalinde. “Yaşadığımız Yabancılaşma”, “Kendi Kültürüne Turist”, “Dil ve Kültür”, “Dil ve Eser”, “Hayat ve Eser” ve son olarak “Tekmil” olmak üzere toplam altı bölümden oluşan kitapta konular sade ama derinlikli bir dille kaleme alınıyor.

Kitabın adı her ne kadar *Dil, Kültür, Yabancılaşma* olsa da Mehmet Doğan sözlerine ne dil ne kültür ne de bir devrimden veya ideolojiden başlıyor. Yazar, ilk cümlesinden itibaren meseleye insanı merkeze alarak yaklaşıyor. Çünkü ona göre ne dil tek başına bir problem ne de kültür sadece bir sonuçtur. Esas mesele, insanın kendi değerleri, anlam dünyası ve kimliğinden uzaklaşmasıdır. Bu yüzden Doğan, doğrudan gençlerden başlıyor söze. Onların yaşadığı bunalım ve buhranlardan yola çıkarak geniş bir düşünsel sorgulamaya girişiyor.

Mehmet Doğan’a göre gençlerin yaşadığı anlam ve yön kaybı sadece bir yaş dönemi sancısı değil, bugün toplumun ortak yarısına dönüşmüş bir mesele. Değer kavramlarındaki kargaşa, sadece ferdi değil, toplumun bütün yapısını sarsmakta. Bu noktada yazar, çözümün de yine insanda olduğunu vurguluyor. Sorunun temeli insandaysa, çözüm de insanla mümkün. Bu mesajlar kitabın satır aralarında değil, doğrudan merkezinde. ➡

Toprak, Tarih ve Toplum Üzerine Detaylı Bir İnceleme (Cumhuriyet Sonrası Toprak Politikaları)

Kitapta yalnızca sorunlara işaret edilmekle kalınmıyor; bu sorunların tarihi, kökeni ve bugüne yansımaları da geniş bir perspektifle ele alınıyor. 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı'dan Cumhuriyet'e, oradan da günümüze uzanan süreçte yapılan reformların, modernleşme adı altında aslında nasıl yabancılaşmaya dönüştüğü anlatılıyor. Dilden sanata, ekrandan sokağa, halktan kuruma kadar pek çok alanda yaşanan değişim, çeşitli örneklerle desteklenerek gözler önüne seriliyor.

Yazar, özellikle Cumhuriyet Dönemi'nde Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin ötekileştirilmesi, dil kurumu sözlüklerinden dinî kavramların çıkarılmasının sadece Türkçeye değil, toplumun değer dünyasına, estetik anlayışına ve düşünce biçimine zarar verdiğini dile getiriyor. Sanat musikisinin yerini arabeske bırakması; ancak bir turist için olunca kendi mirasımızı koruyacak ve önem verecek kadar kendimizden uzaklaştığımızı; Tanpınar'ın bir zamanlar "gümrükten geçen her şey Müslümanlaşıyordu" sözüyle tarif ettiği anlayışın aksine, bugün gümrükten filtresiz geçen, sorgulanmadan benimsenen fikir ve değerleri; tarih boyunca bize ve eserlerimize yapılan tahriften tarih tahrifini; kısacası kendini sansürleyerek engelleyen halkın buhranının toplumda oluşturduğu sancıların kaydını tutuyor. Mehmet Doğan, manası boşaltılmış kelimelerle bir düşünceyi ve kültürü inşa etme veya devam ettirmede anlam ve anlaşılma krizine hapsolmuş insana el uzatırken Mehmet Akif'ten Nurettin Topçu'ya, Erol Güngör'den Mustafa Kutlu'ya kadar pek çok isimden de destek alıyor.

Kitabın en kıymetli taraflarından biri ise sadece eleştirmekle yetinmemesi. Merhum Doğan, çözüm önerilerini ve bize düşen görevleri de ortaya koyuyor. Nostaljik bir dönüşten ziyade, bilinçli bir farkındalık için yapılan bu çağrıya gelin siz de kulak verin, kendinizi duyun. Kayıtsız kalmayın, kendinize kitaptan bakın, kendinizle yeniden tanış olun.

Şerife Kaya

Batı dışındaki toplumlarda batının gelişmişlik seviyesine ulaşma çabalarını ifade etmek için kullanılan batılılaşma tabiri öyle görünüyor ki, iki asırlık tarihimizde batıcı aydınlar başta olmak üzere Türk toplumunun büyük çoğunluğu tarafından doğru anlaşılammıştır. Bugün açıktır ki, en batılı görünüşe sahip fertler bile temel kültür ve yapı bakımından montajcı, taklitçi ve yozlaşmış bir bünyeye sahiptir. Bu taklitçi tutum Türkiye'nin meselelerine ne kısa ne de uzun vadede çözümler getirmiştir. Yine bugün yeryüzünde bütün şartları haiz bir İslam devletinden bahsedilemez. Siyasi, iktisadi ve içtimai yapısı İslam ile bütünleşmiş, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçmiş Müslüman bir devlet yoktur ve ufukta da gözükmemektedir.

Bu cihetle yazar D. Mehmet Doğan tarafından kaleme alınan bu kitapta Osmanlı Devleti'nden günümüze değin toprak meselesi üzerinden Türkiye'nin asıl ve temel meselesinin sistem, rejim veya düzen meselesi olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Somut olarak bakıldığında hemen hemen her toplumda bir toprak meselesi vardır. Özellikle gelenekçi tarım ülkelerinde çözümlü yalnız tarım kesiminde yapılacak düzenlemelerde beklemek bir yanıldan ibarettir. Bu hususa kitabında özellikle dikkat çeken yazar, iktisadi tarıma dayalı ülkeler ve bu arada yurdumuz bakımından çözüm, tarım kesimini sanayinin gelişimini hızlandıracak şekilde düzenlemek, yönlendirmekle gerçekleştirilebilir demektir. An-

cak bu yapılırken içtimai adaletin sağlanması ve siyasi katılımın gerçekleştirilebilmesi önem arz etmektedir.

Osmanlı'nın bugünkü toprak düzeninden apayrı bir toprak sistemi ve siyaseti vardı ve kutsal bir amaca göre ayarlanmıştı. Osmanlı Devleti siyasi, idari, iktisadi ve içtimai yapısı ile İslam ilkelerinin bütünlüğüne sahip bir sosyal organizma idi. Bu devletin sınırları içinde İslam tarım toplumu yaygın, cihan ve mahalli renkler de taşıyan bir biçimde gerçekleştirilmişti. Osmanlı'da toprak devletindi. Devletin yapısının mihranı nizamıdır.

Toprak meselesinde Osmanlı'nın özellikle bu yönüne vurgu yapan yazar, tarih sahnesine çıkışından, çöküşüne değin toprak yapısını detaylı bir şekilde ele almıştır. Osmanlı gücünü kaybettikten sonra yapılacak şey İslami tarzda ıslahatlara girişmektir. Çünkü devleti zayıf düşüren bünyevi çelişkiler yine kendi yapısı çerçevesinde giderilebilirdi. Osmanlı bürokrasisi, eski gücünü Avrupa'dan ithal ettiği müesseseler ile bulmaya çalıştı. Bu yaklaşım altı asır hüküm süren imparatorluğun sonunu getirmekten başka bir işe yaramadı.

Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde Türk entelektüellerinde ve idarecilerinde hakim görüş, "Osmanlı toprak sistemi, modern Türkiye'nin ihtiyacını karşılayacak nitelikte değildir" şeklindeydi. Batıdan aktarılan kanunlar ile ülkenin toprak meselesi çözülecek, üretim artacak ve halk refaha ulaşacaktı. Cumhuriyetin ilk yıllarında bu doğrultuda yürütülen çabalar olumlu sonuç-

lanmamış bilakis gayri adil bir toprak dağılımı ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyet döneminde toprak meselesi ile ilgili çalışmalar beş ana başlık (Devrim dönemi, Devrimde reform, Tek parti reformculuğu, DP ve tarımda kapitalizm gelişmesi, 1960'dan sonrası) altında ele alan yazar Doğan uygulanabilen, uygulanamayan yahut hayata geçirilmiş ancak istenilen sonuca ulaşamamış bu reformlar hakkında doyurucu bilgiler vermektedir. Verilen bilgiler sayısal veriler ve tablolarla da desteklenmektedir.

Doğan'a göre Türkiye'de toprak meselesi dahil olmak üzere her alanda yapılan devrimler 1923-1934 yılları arasında yapılmıştır. Bu on yıllık süre içinde mülkiyet ilişkileri, batı hukuku ve mevzuatı ile entegre edilmeye çalışılmıştır. Toprağı devletin malı sayan Osmanlı toprak sistemi yerine batının sınıflı toplum sistemine geçilmiş oldu ve buna da devrim adı verildi.

İlk bakışta ve subjektif olarak "devrim" olumlu ve ileri bir hareket sayılabilir. Objektif olarak bakıldığında ise cumhuriyet devrimlerinin olumlu ve ileri hareketler olarak kabulü çok güçtür. Objektif manasıyla devrim, mevcut gidişatı zorla değiştirip yerine değişik nitelikte bir kurum monte etmektir. Bu değiştirme hareketinin olumluluğu, iyiliği ve topluma yararlılığı o toplumun tarihi temellerinin oluşturduğu kurum-

laşmalarda gerekli bir sıçramanın gerçekleşmesiyle tespit edilebilir. Toprak meselesi açısından bakıldığında toprak mülkiyetinin tamamen özel ellere tevdi yönündeki devrim, bizzat hazırlayıcısı ve uygulayıcıları tarafından istenilen olumlulukta görülmemiş olmalı ki, devrimin doğurduğu sonuçları belli bir ölçüde tadil ve tamir yönünde harekete geçilmiştir.

Halen iktisadi tarıma dayalı bir ülke olan yurdumuzda çeşitli şartların oluşturduğu bir toprak meselesi vardır. Türkiye toprağına, tarımına yeni bir hamle yaptırmazsa gelecekte büyük sıkıntılar içine düşecektir. Eğer batının ağır müdahalesi karşılanırsa, teknik gelişmeler sindirilerek uygulanırsa idi, İslam tarım toplumunun İslam sanayi toplumuna sıhhatli bir şekilde evrimi mümkün olacaktı.

Toplumun hangi meselesi olursa olsun onların temellerini tarihte aramak kaçınılmazdır. Bu nedenle batı hayranlığı ile kör olmuş Türk toplumunun tarihini inkar etmek yerine şuuraltına gereken önemi vermesi gerekmektedir. Geçmişten günümüze yazarın ilgi çekici tespit ve değerlendirmeleriyle alanında akademi dışında yapılmış öncü kitaplardan olan bu eseri tüm okumayı sevenlere tavsiye ederim.

Sözlük, dili korumak için mi yoksa bozmak için mi yazılır?

Yusuf Daşdemir

“Devlet Sözlük Yazar mı?”

Dil, bir milletin en önemli kültürel mirasıdır, desek yanılmış olmayız. Hiç şüphesiz bu mirasın şekillenmesinde fertlerden daha çok kurumlar etkili olmaktadır.

Mehmet Doğanın kitabı, devlet-dil bağlamında şekillenerek Türkçenin “Devlet Dili” olmasının onu her bakımdan devletin tasarrufu altına sokmayacağı inancıyla noktalanmış 203 sayfadan müteşekkildir. 2007’de yayınlanan “Devlet Sözlük Yazar mı?” adlı eser, sözlük ve sözlükçülük alanında yadsınamaz bir değere sahiptir. Kitap, kelimelerin ve özellikle “Anlam”ın peşinde olanlar için başucu olabilecek nitelikte büyük bir ufkun penceresidir. Muhtevası yazarın kendi ifadeleriyle; Türkçenin 20. yüzyıldan 21. yüzyıla devreden meseleleri üzerinde, sözlük merkezli teşhisler, tespitler ve eleştiriler olarak kayda geçirilmiştir. Türk Dil Kurumu’nun kuruluşundan itibaren dil üzerindeki devlet yönlendirmelerini ele alan bu kitap, TDK’nin çeşitli yıllarda piyasaya sürülen Türkçe sözlükleri esas alınarak çerçevesi genişletilen ve “Dil Devrimi” (yazarın haklı bakış açısıyla ismine Dil Reformu demek daha doğru olacaktır) bağlamında ele alınan kültürel soykırımın izlerini tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir.

Yazar, eserinin pahasını hiç şüphesiz sağlam temeller üzerine inşa ettiği ifadelerinden almıştır. Yazarın temel tezi, dilin devlet kontrolünde şekillendirilemeyecek kadar dinamik ve halkın kullanımına bağlı bir varlık olduğu yönündedir. Bu noktada, Osmanlı Türkçesinden modern Türkçeye geçiş sürecinde yaşanan kelime değişimleri, uydurma kelimeler ve zorla benimsetilmeye çalışılan yabancı kaynaklı terimler kitabın önemli başlıkları arasındadır. Devletin yabancı dili özendirici yönde attığı adımlar rahatsızlık verici boyutlarıyla tarafını ortaya koyar nitelikte yerinde tespitlerle aktarılmıştır. Bu eserde devlette yer tutmak, çalışmak ve bir yerlere gelmek, en başta türkçeyi iyi konuşan ve bu noktada yeterliğini ispat etmiş kişilerin hakkıdır, denmektedir ki bu çok doğru bir yaklaşımdır. Ana dilinin imkânlarından yararlanmakta zafiyet gösteren, bir yabancı dili ancak bir yabancıнын bildiği kadar bilerek devletin takdirine mazhar olan kişilerin sayısı hiç de az değildir. Kendi elimizle yaparak kendimizin bulduğu bir durumdur. Yabancı dilleri bu kadar baş üstünde tutmak, değer atfedip göklere çıkarmak başka hiçbir milletin göstermediği bir basiretsizlik olsa gerekir.

Kitap, sözlükleri kelime tanım-

layan basit araçlar olmadığı inancıyla tanımlayarak insan gruplarını millet yapan dilin kelimelerinin muhafaza edildiği geniş bellekler olarak aktarmaktadır. Bu çerçevede düşünüldüğünde içinde bulunulan durumun vahameti sözlüklerde yer alan kelimelerin anlamlarının zaman zaman ideolojik hesaplarla nasıl dışlandığı ve farklı kimliklere büründürüldüğü açısından çarpıcı örneklerle anlatılıyor. Laiklik, Atatürkçülük, kemalizm ve din bu noktada zikredilebilecek güçlü kavramlardır.

Devlet tarafından hazırlanan sözlüklerin dildeki değişimi yönlendirme çabası vurgulanarak bu müdahalenin tehlikesi ve yanlışlığı temelini teşkil eden eser, dil ve otorite ilişkisini ele alarak yalnızca bu alanda çalışanlara değil, genel okuyucuya, toplumsal hafızanın her bir ferdine, hitap eden kapsayıcı bir bakış açısı ile kaleme alınmıştır. Tanzimat başta olmak üzere Osmanlı dönemine ve Cumhuriyet’e ait dil politikalarını ele alan Doğan, dilin yalnızca basit bir iletişim aracı olmadığını, kimlik ve kültür inşasında önemli bir yeri olduğunu, bundan sebep doğal gidi-

D. Mehmet DOĞAN

Devlet Sözlük Yazar mı?

YY
YAZAR
YAYINLARI

yazık ki çağımız gerçekleriyle, en azından o devrin ihtiyaçlarıyla bağdaşmamaktadır. Eleştirel bakış, her zaman her alanda uygulanmalıdır ve karşılaşılan görüş-

şatını sekteye uğratan her türlü müdahalenin yanlışlığını ısrarla vurgulamaktadır.

Çeşitli ihtiyaçlar doğrultusunda bir sorumluluk bilinciyle yazılma gayesi hâsıl olan “Doğan Büyük Türkçe Sözlük” meydana gelmeden evvel içinde bulunulan gidişatın eğriliği, Mehmet Doğan’ın bu alandaki çalışmalarını derinleştirmesini sağlamıştır. Devletin ideoloji uğruna kelimelere ve dolayısıyla insan zihnine doğrudan müdahalesini eleştiren yazar, bunun ciddi bir tehlike oluşturduğunu söyler. Bu görüşünü büyük bir özveri ve örnekler ile ispat eder. Okuyucuyu eleştirel düşünmeye ve meseleleri ideoloji gözlüklerini çıkararak ele almaya davet eder. Ancak, dil devriminin maksadını “Batı dillerinin mutlak iradesine zemin hazırlamak” olarak tahrif eden tutumla “medeniyetimizin kelimelerinden menşe şahadetnamesi sormamalıyız”a kadar uzanan geniş bir kapsayıcılık ne-

ler çeşitli kaynaklarla kritik edilmelidir ki bundan bir fayda elde edilsin.

Doğan, kitabında akademik bir dil kullanmaktan ziyade herkesin anlayabileceği bir üslup benimseyerek bu mevzunun hepimizin meselesi olduğunu bir kez daha hatırlatıyor. Ayrıca, kitabı okurken yalnızca geçmişe dair bir çıkarımda bulunarak aydınlanmamıza vesile olmuyor, günlük hayatımızda farkında olmadan maruz kaldığımız dil politikalarına dair de yeni bakış açıları kazanmamızı sağlıyor, kısaca bilinçlendiriyor.

Dil üzerine kafa yoran, Türkçenin ve Türk’ün geçmişi ve geleceği konusunda bilinçlenmek isteyen herkesin başvurabileceği bu eser, ufuk açıcı hüviyetiyle kaynak olma mahiyeti taşıyor. Unutulmamalıdır ki dil yaşayan bir varlıktır ve en nihayetinde onu şekillendiren de onu konuşan insanlardır.

İlhamını İslam'dan Alan Milli Şairimiz Mehmed Akif Ersoy'un Şiiri ve Şairliği Hakkında Çok Şey Öğreneceksiniz

Şerife Nur Altay

Kitap, ilk olarak Mart 2008'de Yazar Yayınları tarafından basılmıştır. Kitabın Yazarı D. Mehmet Doğan'dır (1947-2024) Yazın dünyasına bir şiirle giren Doğan, sonra "Hareket Dergisi"nde çıkan incelemeleriyle tanınır. Tarih, edebiyat, dil gibi alanlarla ilgili çalışmalar yapmış, televizyon metinleri ve senaryolar yazmış, çeşitli televizyon program ve filmlerinin yapımında görev almıştır. Mehmed Akif Ersoy (1986) biyografisi Doğan'ın yazdığı belgesellerdendir.

TYB bünyesinde Mehmed Akif Ersoy Araştırmaları Merkezinin kuruluşuna öncülük etmiştir. 12 Martın İstiklal Marşı Günü olarak kutlanması yönündeki çabaları sonuç vermiş, TBMM 4 Mayıs 2007'de İstiklal Marşı'nın kabul edildiği günü, İstiklal Marşı Günü ve Mehmed Akif Ersoy'u Anma Günü olarak kutlanmasıyla ilgili kanunu kabul etmiştir. Yazar Safahat ve İstiklal Marşı şairi Mehmed Akif Ersoy'un anılması, Ankara'da Milli Mücadele sırasında ikamet ettiği Tacettin Dergahı'nın korunması için çaba sarf etmiş, hayatı boyunca Mehmed Akif'i eserleri çalışmaları ile tanımaya çalışmıştır.

Doğan'ın Mehmed Âkif'ten bahsettiği ilk kitabı 1989 yılında yayınlanan "Camideki Şair" adlı eserdir. Eser Âkif'in hayatı, sanatı, düşüncesi, mücadelesi ve şahsiyetiyle ilgili değerlendirmeler içerir. Yazarın Akif ile ilgili ilk kitabı olan bu eser iki defa genişletilerek yayınlanmıştır.

"1978'den beri TYB'nin büyük önem verdiği Mehmed Akif anmaları sayesinde elimizde bir kitap oluşturacak metin birikti." diye bahseder yazar. İslam Şairi İstiklal Şairi Mehmed Akif kitabının yazım sürecine ilk kitabın belirli bir hacme ulaşmasının ve TYB'nin önemli katkısı olduğunu ifade edebiliriz.

159 sayfadan oluşan eser bir sunuş yazısı ile başlıyor, devamında giriş bölümünde Âkif'in fikir dünyasının nasıl şekillendiği anlatılır. Yazar Mehmed Âkif'i, "Gizlisi saklısı olmayan, eserleri ve hayatıyla gözler önünde bulunan, fikirlerini ürkmeden, korkmadan, yılmadan açıkça ifade eden bir şahsiyet... Kelimenin tam manasıyla gerçek bir aydın" olarak niteliyor. Onunla ilgili bilinmeyenlerin onun gizlisi saklısı olmasından değil, bizim onu bilmek konusunda yetersiz kalmamızdan, araştırmamızdan kaynaklandığını belirtiyor.

Kitap, "İslâm Şairi" olarak bilinen ve bu sıfatla Ankara'ya davet edilen Mehmed Âkif'in Milli mücadelenin manevi cephesini güçlendiren bir şahsiyet olarak "İstiklâl Şairi" ünvanını alması ve istek üzerine İstiklal Marşı'nı yazmasını konu alır.

Altı bölümden oluşan kitabın bölümleri; "Mehmed Âkif Hayatı Eseri", "İslam Şairi Akif Bey Ankara'da", "Gençlik İçin İki Model: Hâluk ve Asım", "Mehmed Âkif ve Süleyman Nazif", "Nureddin Topçu ve Mehmed Âkif: İki şahsiyet, tek karakter",

"Mehmed Âkif, İstiklâl Marşı, Taceddin Dergâhı" olarak sıralanır. Her bir bölüm, farklı bir perspektiften Âkif'in hayatını ve çalışmalarını incelerken, aynı zamanda dönemin sosyal ve siyasi olaylarına da ışık tutuyor.

Kitap, sadece Âkif'in değil, dönemindeki diğer önemli şahsiyetlerin de portrelerini çizerek, okuyucuya zengin bir tarihsel bağlam sunuyor. Âkif'in dostlukları, düşmanları, idealleri ve halk üzerindeki etkisi, eserin her sayfasında detaylandırılıyor. Özellikle Âkif'in gençlik için sunduğu modeller olan Halûk ve Âsım üzerinden yapılan analizler, geleceğe dair umut ve ideallerin nasıl şekillendiğini gösteriyor.

Kitap yalnızca Âkif'in hayatını anlatmakla kalmıyor, onun ürünlerini, farklılıklarını ve sanat anlayışını analiz ediyor.

Âkif'in edebi kişiliği, şiirlerindeki temaları ve milli mücadeledeki rolü değerlendiriliyor. Onun İslami kişiliği ve sosyal durumu hakkında açıklamalar içeriyor.

Dolayısıyla kitap tür olarak hem bir biyografi hem de sosyal bir inceleme kitabıdır. Kitabın anlatımında yazar akademik bir

İslâm Şairi İstiklâl Şairi Mehmed Âkif

D. Mehmet Doğan

dil yerine herkesin anlayabileceği akıcı, anlaşılır ve bilgi verici bir dil kullanmıştır. Âkif'in şiir ve yazılarından alıntılar aktararak Mehmet Âkif'in vatanseverliği, şiirlerinde işlediği temalar (ahlak, vatan sevgisi, İslami hassasiyetler vb.), halkın diliyle yazması ve realist bir anlatım tarzını benimsemesi vurgulanmış; o dönemdeki siyasi ve sosyal olaylarla Milli Mücadele dönemine ışık tutmuş konuları pekiştirmiştir.

Âkif'in sadece bir şair değil, aynı zamanda bir dava adamı olduğuna vurgu yapılır. Çocukluk ve gençlik yılları, aldığı eğitim, ailesi ve yetişme tarzı ele alınır.

Osmanlı'nın son döneminde yetişen Âkif'in fikir dünyasının nasıl şekillendiği anlatılır. İstiklâl Marşı'nın yazılış süreci ve Âkif'in bu süreçteki duyguları anlatılır. Marşın milli bilinç açısından önemi ve anlamı detaylandırılır.

Günümüzde Âkif'in fikirlerinin

ne kadar güncel olduğu, onun örnek alınması gereken ahlaki duruşu ve vatanseverliğinden bahsedilir.

Eser, Mehmet Âkif'i hakkıyla anlamak açısından oldukça yararlıdır, detaylı bir şekilde düşünülüş, etkileyici bir dille kaleme alınmıştır.

Milli mücadelenin gerçek fikir zeminini ve Mehmet Âkif'in rolünü, Âkif ile Süleyman Nazif, Nureddin Topçu ilişkisini anlama yönünden çok faydalı bir eser olduğunu söyleyebilirim. Mehmet Doğan, Âkif'i sadece bir şair olarak değil, aynı zamanda bir dava ve fikir adamı olarak ele alıyor.

Kitap, Mehmed Âkif'in hem sanat yönünü hem de ahlaki ve milli duruşunu anlamak isteyenler için önemli bir kaynak niteliğinde. Mehmet Âkif deyince ilk okunması gereken kitaplardan birisidir.

Mehmet Doğan'ın Kaleminden İki Büyük Adamı Okumak

Rabianur Akmaz

D. Mehmet Doğan'ın kaleme aldığı eser; Sunuş, Giriş kısmı ve iki bölümden oluşmaktadır. Kitap, D. Mehmet Doğan'ın farklı vesilelerle yazmış olduğu makalelerin derlenmesi ve yenilerinin ilave edilmesiyle oluşmuş. Öncelikle kitabın özgün yönü, 20. yüzyılda yaşamış olan iki mütefekkirimizin tek kitap içerisinde ele alınması olarak ifade edilebilir.

Nureddin Topçu ve Necip Fâzıl, Cumhuriyet döneminde yaşayan, birbirleriyle tanışıp görüşen iki değerimizdir. İlk etapta iki ismin ortak ve farklı yönlerinden bahsedilebilir. Dönemlerindeki olaylara muhalif tutumlarının yanı sıra, Batı'da felsefe eğitimi almaları ve vatanlarına dönüp millet için çalışmaları ortak yönleri olarak zikredilebilir. Diğer taraftan iki düşünürümüzün felsefe tahsilinden sonra tasavvufa temayülleri olmuştur. Bu müşterek konularla birlikte, mizaçlarının farklılığı ve inandıkları davada izledikleri yol bakımından ayrılırlar. Her ne kadar ikisi de dergi çıkararak bu süreci başlatsalar da. Necip Fâzıl, hatipliği ile konferanslar vererek salonları doldurmayı tercih etmiş, Topçu ise düşüncelerini yazılarıyla ifadelemiştir, fikirlerini nesir yoluyla anlatmıştır. Ancak iki isim de aynı davaya gönül vermişlerdir. O da Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte yaşanan değişikliklerin bir neticesi olarak Batı'yı taklit eden tutumların karşısında durarak kendi inancımızdan, yerli ve milli kültü-

rümüzden, değerlerimizden hareket etmek olmuştur. Bu minvalde Topçu'nun kalem cephesi, fikir cephesi, felsefesi, Necip Fâzıl'ın ise fikir cephesi yanında şairliği, edipliği ve hatipliği ön plana çıkmıştır.

Yazarımız, mezkur iki ismin düşünceleri ve oluşturdukları felsefelere geçmeden önce giriş kısmında, tarihi serencamdan söz eder. Cumhuriyet dönemi, yapılan değişiklikler ve onların neticeleri, iki ismin ele alındığı bağlamı da ifade etmesi bakımından önemlidir.

Bilindiği gibi Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Osmanlı'nın son dönemleri ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yılları, sancılı bir dönem olmuştur. Lozan Mütarekesi, Cumhuriyet'in ilanı, Batılılaşma arzusu ve Modernleşme denemeleri ile bin yıllık gelenek bu topraklardan silinmek istenmiştir. 20. yüzyıl Türkiye'sinde yapılan değişikliklerle ülke adeta köklerinden koparıp sil baştan yeni bir dünyaya taşınmak istenmiştir. Her alanda Batı mukallitliğinin görüldüğü, dini ve milli değerlerinden uzaklaştırılan bir nesil oluşturma çabası söz konusudur.

Temel sorun nedir? 1923 Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte eğitimde, musikide, dilde, dinde yabancılaşmaya gidilmesidir. Yanı sıra İslâm dinine ve değerlerimize tutunmamız yönünde gayretler de sarf edilmiştir. Eşref Edip ile Mehmed Âkif Ersoy'un Sebilü'r Reşad dergisini çıkar-

maya başlaması, bu gayretin ilk nüveleri olarak düşünülebilir. Milli Mücadele döneminde Ankara'ya davet edilen Âkif'in o dönemden sonra yapılan değişikliklerle birlikte Türkiye'de yaşama imkanı kalmaz ve dergi kapanır. 1940'lara kadar devam eden bu süreç, Nureddin Topçu'nun (1909-1975) 1939 yılında Hareket Dergisi'ni çıkarılmasıyla bir anlamda engelle karşılaşır. Fransa Sorbonne'de felsefe doktorası yapmış bir Müslüman aydın olarak Topçu'nun bu çıkışı, Batı mukallitliğini savunan sözde aydınların savunduğu, her şeyi Avrupa'dan alma ve Garplılaşma fikri tersyüz olur. Topçu'ya göre kurtuluşu Batı'dan beklemek, kendi kimliğimizi unutmak demek olur. Ona göre içinde bulunduğumuz kötü hali Müslümanlar olarak kendimize ve köklerimize dönmekle aşabiliriz. Topçu bu anlamda, Batı'da eğitim almış aydın Müslüman tipinin oluşmasında da önemli bir yere sahiptir.

Kitabın birinci bölümünde Topçu, "Ruh Cephemizin Maden İşçisi" başlığıyla tanımlanır. 20. yüzyıl ahlâkçı filozofları denince Topçu akla gelir. Cumhuriyet döneminin pozitivist/materiyalist yaklaşımlarının Türkiye'yi topyekûn sarmasının ardından Topçu'nun ruh cephesinde manevi bir kalkınmayı gündeme alması, Türkiye'nin

geleceği için ümit verici adımlardan birisi olur. Dinin bile maddeye, şekle indirgenmediği bir dönemde yazar, hayatı, dinin özü ile anlamlandırmak gerektiğini Topçu'dan ilham alarak dile getirir. Yazara göre, Topçu okumak, onun fikirleriyle tanışmak, "en ufuk açıcı" çabalardan birisi olabilir.

Topçu, 20. yüzyıl ideolojiler çağında "İslâmcılık", "Milliyetçilik", "Anadoluculuk", "Sosyalizm" gibi anlam kaymasına uğratılan kavramları yeniden ele alır ve ruhçu/ahlâkçı bir zeminde hareketle kendi felsefesiyle ilişkilendirir. Bu çabası, halkın kendi kimliğine dönmesi yolunda önemli bir boşluğu kapatır niteliktedir. Onun hareket felsefesinde insanın Allah'ın iradesiyle bulunduğu ulvi bir yön söz konusudur, aynı zamanda çıkardığı derginin ismi olmuştur.

İkinci bölümde "Üstad" ve "Sultanüşşuara" olarak da geçen Necip Fâzıl Kısakürek (1904-1983) ele alınır. Felsefe tahsili için git-

tiği Fransa'da farklı mecralara yönelerek eğitimiyle ilgili sorunlar yaşamıştır. Türkiye'ye döndükten sonra yapılan değişikliklerin etkilerini bizatihi tecrübe etmiş, bir dönem hapiste kalmış ve Topçu gibi o da, Müslüman bir aydın olarak süreci tersine çevirecek hamlelerde bulunmuştur. 1943'ten itibaren aralıklarla yayımladığı "Büyük Doğu Dergisi" politik konuların ağırlıkta olduğu, siyasetle ilişkili ve siyasete yön verme çabasında olan bir dergidir. Bu yönüyle Hareket'ten ayrılır. Konuşmalarında güçlü bir İslâm şuuru ile Peygamber sevgisini işlediği görülmektedir. Onun hayatı; şiirden fikre, fikirden aksiyona geçtiği gibi felsefeden tasavvufa farklı dönemleri içerir.

Hülasa Topçu ve Kısakürek, hayatlarını inandıkları dava yolundaki mücadeleleriyle anlamlandırarak bizlere örnek olan iki şahsiyettir.

Toplumlar neden yenildiklerine benzemek isterler?

Muhammed Hüseyin Çorlu

Kitabın ilk baskısı, 2007 yılında yapılmıştır. Dördüncü baskısı ise çeriğinde hiçbir değişiklik yapılmadan 2018'de gerçekleştirilmiştir. Kitabın yazarı ise 11 Ağustos 2024'te aramızdan ayrılan dava adamı D. Mehmet Doğan'dır. Tarih ve Toplum, Büyük Türkçe Sözlük, Mağlubiyet İdeolojisinin Sonu, Camideki Şair: Mehmed Akif ve Batılılaşma İhaneti adlı eserleri meşhur olmuştur. Mağlubiyet İdeolojisinin Sonu adlı eseri, ilk kez 1975'te yayınlanan Batılılaşma İhaneti adlı eserinin yeniden ele alındığı eserdir. Kitap; sunuş ve içindikiler kısmıyla başlamış. Giriş kısmına ek olarak beş bölümden oluşmuştur. Giriş kısmının başında Batı ve Doğu, kimsiciler ve bütüncüler ayrımı yapılmış ve kapsamlarının ne olduğu belirtilmiştir. Geçmişe değinilerek Osmanlı'daki batılılaşma hareketlerine değinilmiştir. 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile birlikte ülkemizde yaşanan siyasi ve sosyal değişimlere yer verilmiştir.

Birinci bölümde, geçmişten günümüze modernleşme çalışmalarına değinilmiştir. Batılılaşma Laiklik ilişkisine değinilmiş ve laikliğin tarihi seyir içinde ülkemizdeki kapsamı uygulamalarına değinilmiştir. Çok partili siyasi hayata geçiş sürecinden ve bu yolda yaşanan zorluklardan da bahsedilmiştir. "Yakın Şark İşleri Konferansı"nın adının nereden geldiği ve onunla bağlantılı olarak Lozan Konferansı da ele

alınmıştır. AB üyeliğinin ülkemiz açısından sıkıntılı süreçler meydana getirebileceğinden bahsedilmiş ve bu süreçlerin neler olduğu detaylandırılmıştır.

İkinci bölüm, batılılaşmanın ülkemizi bütünleştirmede aksine böldüğü ve bu konuda ipin ucunun hiçbir zaman bizim elimizde olmadığından bahsedilerek başlamaktadır. Başka ülkelerde çalışan göçmen Türk işçi olgusu ele alınmış ve bu konuyu desteklemek adına Samuel P. Huntington'un görüşlerine yer verilmiştir. Jöntürkler ve İşçitürklerden bahsedilerek karşılaştırılmış ve İşçitürklerin kimi yönlerden Jöntürlere üstünlüğü ele alınmıştır. Almanya'da yaşayan Türklerin hayati ihtiyacı olan beslenme konusunda helal-haram ayırımına dikkat ettiğinden de bahsedilmiştir. Dünyada mecburi öğretimin tartışma konusu olduğundan ve okul dışı öğretimin batılı ülkelerce gittikçe yaygınlaştığından bahsediliyor. Halkı Müslüman bir ülke olan Tunus'ta yabancıların din özgürlüğü sorununu örneği verilmiş ve ülkemizde de geçmişte buna benzer olaylar yaşandığı vurgulanmıştır.

Üçüncü bölümde günümüzdeki Türkiye'nin oluşumunun yaklaşık 150 yıllık bir süreci kapsadığından söz edilmiş ve Cumhuriyet rejimine değinilmiştir. Mustafa Kemal'in eğitim hayatı ve elde ettiği rütbelere söz edilmiştir. Mustafa Kemal'n son padişah Vahideddin ile olan iyi ilişkisin-

den bahsedilmiştir. Batı sömürgeciliğinin XVIII. yüzyıldan itibaren İslam dünyasını etkisi altına aldığından bahsedilmiştir. Osmanlı orta sınıfından da detaylı bir şekilde bahsedilmektedir. Sultan II. Abdülhamid'in İslamcılık anlayışına yer verilmiş ve bu kapsamda yaptığı çalışmalara değinilmiştir. Onu büyük Osmanlı padişahlarının sonuncusu olarak kabul etmiş ve dış siyasette izlediği politikalara da değinilmiştir. Onun dini esas alan teokratik bir rejim getirmeyi asla düşünmediğini belirtmiş ve ardından batılı sömürgecilerin icadı şark meselesinden bahsetmiştir. Arap milliyetçiliği-hilafet ilişkisine değinilmiş ve İngilizlerin desteklediği Mekke Emiri Şerif Hüseyin'in halifelik açısından Araplar tarafından desteklenmediğinden bahsedilmiştir. Türkiyede uygulanan laikliğin demokrasiye zarar verdiği ve bir grup azınlığa her istediğini yapma hakkını verdiği savunmuştur.

Dördüncü bölüme, Yahya Kemal, Yakup Kadri ve Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadeledeki çabaları teferruatlı olarak anlatılmış. Kurtuluş Savaşı yerine İstiklal Harbi ya da Bağımsızlık Savaşı denmesinin daha doğru olacağı

söylenmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışıyla ilgili çarpıtmaların olduğundan bahsedilmiş ve kurulan ilk TBMM'nin padişah ve halifeye sadakat arz eden bir bildiri yayınlama vasfı da taşıdığı belirtilmiştir.

İngilizlerin Mekke'de İslam kongresi toplayacaklarına ilişkin haberler çıkınca karşı hamle olarak Büyük İslam Kongresi projesi yönündeki çalışmalarımızdan bahsetmiştir. Ahmedü's-Şerif Senusi, Acemi Paşa Es-Sa'dun gibi Milli Mücadele sürecinde ülkemiz için kıymetli hizmetleri bulunan insanlara değinilmiş ve bu süreçte kendi ülkeleri de dahil bu mücadeledeki rolleri üzerinde durulmuştur. Hilafetin Osmanlı Devleti ve ardından Türkiye'nin elindeyken sömürülen Suriye ve Hindistan gibi Müslüman toplumlar üzerindeki etkisi ve yansımalarından bahsedilmiştir. Ama

geçen zaman içerisinde TBMM'nin Hilafeti kaldırmasıyla bu devletlerin tam tersi yönde bize karşı tepki gösterdiklerinden de bahsedilmiştir. Hilafet kaldırıldıktan sonraysa çeşitli yerlerde alternatif Hilafetlikler oluşturulmaya çalışıldığını ancak gerekli desteği görmediklerinden bahseder.

Beşinci bölümde Cumhuriyetin ilk nesillerinde yaygın bir kanaat haline gelen, "Tahsil dindarlığı ortadan kaldır" görüşünün yanlışlığı anlatılmaktadır. Çünkü onlar, Avrupa özentisi içinde pozitivist bir kafayla yetiştirilen bir nesildi. Türkiye'nin AB'ye girme çabalarından ve bu yolda karşısına çıkarılan engellerden bahsedilmiştir. Kemal Karpat'ın laiklik hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir.

En sonda kitabiyat ve fihrist kısımlarına yer verilmiştir.

Acem Diyarı İran: Türkistan ile Türkiye arasındaki seyir güzergahı

Türkistan-Türkiye Gergefinde İRAN

D. Mehmet Doğan

Ceren Göktaş

Mehmet Doğan, İran'ı Avrasya haritasında Türkistan (Orta Asya) ile Türkiye'nin (Anadolu) ortasında gergefe gerilmiş bir hal olarak tasavvur eder. Yazara göre iki cazibe merkezi arasında incelikle dokunan bu halının renk ve desenleri yüzyıllar içinde Türklerle birlikte şekillenir. Yazar Türkiye'nin İran'ı, İran'ın da Türkiye ve Türkistan'ı doğru tanımazsa kendini de tanıyamayacağı üzerine durur. Kitabın her bir bölümü Türklerin ve Farsların dil, din, tarih, edebiyat vs. ortak paydalarını hatırlatan unsurlardan oluşur.

Türkiye Türkistan Gergefinde İran kitabında edebiyat ve tarihin birbirini besleyen yapısını da görmek mümkündür. Bu bağlamda yazar şiirlerle süslenen zevkli bir üslup okuyucuya sunar. Bölüm başlıklarının estetik yapısı buna örnek gösterilebilir. Mehmet Doğan bu kitabında Fars-Türk ilişkileri, mezhep çekişmeleri ve İran'ın Türklere karşı tutumlarını objektif bir bakışla yansıtır. Yazar heyeti ile İran yolcuğu da kitabın içeriğine dahil edilir.

Türk Dokusu Neticesinde İran Tarihi ve Kültürü

Mehmet Doğan'a göre İslamiyet'ten sonra İran'ı İran yapan ve özellikle Farsçanın etkili bir dil hâline gelmesini sağlayan merkezi konum Türkistan'dır.

İran'ı XI. yüzyılda Müslüman Türk devletleri Karahanlılar ve Gazneliler dokumaya başlar. Esas etki ise Selçuklularındır. Sonrasında Harzemşahlar, Moğol istilası ve İlhanlı Devleti İran'a yerleşir. Celayirlerden sonra Karakoyunlular ve Akkoyunlular İran'ı hâkimiyeti altına alır. Safevilerde aynı yolu izler. Modern İran milli devletinin kuruluşu yine Safeviler sayesinde.

Mehmet Doğan, Türklerin İran tarihine etkisinin yanı sıra dil, din edebiyat gibi kültür izlerinin de etkili olduğunu dile getirir. Selçuklular, itibardan düşmüş bir lisan olan Farsçayı devlet dili olarak kullanıp yeniden canlandırır. 20. yüzyıla dek saray, ordu ve hanedan dili Türkçedir. Bununla birlikte Seyyid Ali Reis, Delhi hükümdarı Hümayun Şah'a Çağatay lehçesi ve Anadolu Türkçesi ile şiirler sunar. Hümayun Şah onu ikinci Ali Şir Nevai olarak adlandırır. Yazar Farsçada Arapçadan sonra en fazla Türkçe kaynaklı kelime bulunduğunu da belirtir.

Yazar, Farsların Türkler üzerindeki etkisini de göz ardı etmez. Doğu Türklerinin ekseriyetle İran'ın dil, mûsikî ve edebiyatından izler taşıdıklarını dile getirir. Dinî terimler dahi sanıldığı gibi aksine Arapça değil Fars-

çadan Türkçeye geçer. Yazar, Osmanlı şairlerinin Farsça ile hüner göstermelerinin yanı sıra Divân şiirindeki remiz ve mazmunlar sisteminde de İran mitolojisini esas aldıklarını hatırlar. Bununla birlikte Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Ferhat ile Şirin, Arzu ile Kanber gibi hikâyelerin İran kökenli olduğunu dile getirir. Köroğlu tasvirleri ile Şah İsmail'in Çaldıran savaşındaki benzerliklerine de vurgu yapar.

Mehmet Doğan, yazar heyeti ile İran yolcuğunu da kitabın içeriğine dahil eder. Seyahat Tebriz'le başlayıp Şiraz'da son bulur. Burada Âşık Garip, Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'den İran'ı hatırlatan şiirler ve hikâyeler okuduklarını dile getirir. Tebriz'den sonra Tahran ziyaret edilir. Yazar, İran'ın 1930'lardan başlayıp siyasi rejim değişikliği öncesi ve sonrasındaki durum analizini de yapar. İnkılap sonrası bütün bir

iktidarı ele geçiren mollalar karşısında laik, demokrat, Müslüman aydınların güç elde edemediklerini de vurgular. Yazar, İslami dönem için Selçuklu ve Safevî İsfahan'ı olmak üzere iki İsfahan'dan bahseder. Selçuklu Melikşah döneminde İsfahan Ulu Camii ile sembolleşirken Safevî İsfahan'ını Mescid-i Şah, Şeyh Lütfullah Camii, Ali Kapu Sarayı ve içinde bulunan Nakş-ı Cihan meydanı temsil eder.

Yazar, Yahya Kemal'in "Rindlerin Ölümü" şiiri vesilesiyle Şiraz'a da yolculuk yapıldığını belirtir. Hafız ve Sadi'nin kabirlerini ziyaret eden heyet Hafız'ı Yahya Kemal'e, Sadi'yi ise Mehmed Akif'e benzetir. Hacı Bayram Veli'nin Şiraz'daki rolü üzerinde de durulur. Mehmet Doğan, İran'da önemli bir etkiye sahip olan Şah İsmail'in Yavuz Sultan Selim ile mezhep ilişkisine ve

Türkmen olmasına da vurgu yapar. Yazar bu kısımda İran'ın Şah'tan önce ve sonrasına dair malumatın yanında Humeyni zamanı iç yönetimi hakkında da bilgi verir.

Son olarak Mehmet Doğan, Dr. Mehmet Kanar'ın Farsçadan çevirdiği ve Muhammet Emin Riyahi'nin yazdığı Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı kitabını eleştirir.

Selçuklu devletinin Farslaştıkları iddiasına karşı çıkar. Selçuklu tarihine değinerek yazarın bu söylemini çürütür. Yazar, kitapta bilgi yanlış ve tercüme zafiyetinin olduğunu dile getirir. Ardından Fuzûlî'nin toplantısı için Tahran'da bulunduğunu ve şairin edebiyat tarihimizdeki yerinin anıldığını aktarır. Fuzûlî toplantısının neden İran'da yapıldığını da ayrıca sorgular. Bunun nedeni ise şairin Türkçe Divânı'nın Tebriz'de basılmasında arar. Mehmet Doğan bu kitapta İran ve Türkiye'nin Malazgirt'te başlayan ve Osmanlı'nın yıkılışına dek süren ilişkilerinin ne denli önemli olduğunu vurgular. Kitabın esas anlayışı ise Türkiye'nin İran'ı, İran'ın da Türkiye ve Türkistan'ı doğru tanımazsa kendini tanıyamayacağı üzerinedir.

Türkçeye yöneltilmiş ölümcül saldıraya direnmek için toplanan ilk kurultayın kitabı

Yunus Emre Altuntaş

D. Mehmet Doğan, dil üzerine sadece kendisi yazmakla kalmıyor ilmi toplantılar da yapıyor. İlk baskısı 1981 yılında yapılan ve bu yıl 26. baskısıyla 130 bin kelimeye ulaşan “Doğan Büyük Türkçe Sözlük” yazarın en önemli çalışmasıdır. Aynı zamanda Türkiye Yazarlar Birliği kurucusu ve onursal başkanı olan Doğan daha çok dil, kültür, yabancılaşma üzerine yazdığı eserlerle öne çıkıyor. 1975 yılında yayınladığı “Batılılaşma İhaneti” isimli eseri yazarın ismiyle özdeşleşmiş bir diğer çalışmasıdır. D. Mehmet Doğan’ın ülkemizin meselelerine bakış açısını özetleyen bu çalışmasında dile getirdiği görüşler diğer tüm çalışmalarının da çerçevesini oluşturur. Milli bakiyenin ve geleceğin özünün modernleşmeye kurban edilmemesi; Türkçenin aynı zamanda milletin hafızası olması dolayısıyla muhafazası; teknik ve medeniyetin getirdiği yeni yaşam tarzlarının milli kültürümüzle uyum sağlaması yazarın üzerinde durduğu başlıca konulardır.

Kendi Sözlüğünü Yazmak

D. Mehmet Doğan pek çok yazısında Türkçeye olan merakının çocukluğunda başladığını, Türk Dil Kurumu inşaatında çalışan bir hısımlarının hediye ettiği Türkçe sözlük ile başlayan bu merakın lisede kendi sözlüğünü hazırlama çabasına dönüştüğünü anlatır. Çünkü mevcut sözlükler aradığı pek çok kelimeyi içer-

mediği için böyle bir yola girmiştir. Doğan’a göre henüz lise yıllarında okudukları Reşat Nuri Gültekin, Peyami Safa, Yakup Kadri gibi Cumhuriyet dönemi yazarlarının eserlerinin bile sözlüğe bakılmadan okunamayışı yarım asır içerisinde gerçekleşen dildeki yozlaşmanın boyutlarını göstermektedir. Bu haleti ruhiye ile başladığı sözlük çalışması nihayetinde günümüzün en kapsamlı Türkçe sözlüklerinden birini ortaya çıkarmıştır.

Büyük Kırılma

1928 yılında gerçekleşen Harf inkılabı, Doğan’ın üzerinde durduğu önemli bir dönüm noktasıdır. Anadolu Türk tarihini Harf inkılabından önce ve sonra şeklinde ayıracak denli büyük bir kırılma olan bu “devrim” bir gecede koca bir milleti cahil, tarihsiz, kişiliksiz, bakiyesiz bir toplum haline getirmiştir. Doğan’a göre bu olay tarihin en büyük kültür soykırımıdır. Tarihte hiçbir devrim -Fransız ihtilali, Bolşevik devrimi, Mao devrimi dâhil- milletin konuştuğu dil üzerinde bir eyleme girişmemiştir. Yeni kurulan Cumhuriyetin dil alanında yaptıkları pek çok batılı düşünürü derinden etkilemiştir. Derrida bu konu üzerinde en çok duran düşünürlerden biridir. Derrida’ya göre Türkiye’de yapılan harf inkılabı ve dil devrimi “travmatik-yaralayıcı” bir harf darbesidir. “Bu yüzden, Türkiye’de bir harf katliamı olduğunu tahayyül ettiğim, geri dö-

nüşü olmayan bir yolculuk olduğunu düşündüğüm şeyi üstlenmeye ve yanına almaya, sanki içimdeymiş gibi onu kavramaya ve yeniden yaşamaya çalışıyorum.” diyen Derrida için yaşanan bu süreç tam bir akıl tutulmasıdır. Yabancı bir Türko-log olan Geoffrey Lewis’in deyiimiyle Türkiye’de yapılan bu devrim trajik ve bir o kadar felakete yol açan bir başarıdır. Mehmet Doğan ise tüm bu yaşananları tek bir cümle ile özetler: “20. yüzyılımızın özeti hafıza kaybı ve medeniyet kaybıdır.”

1. Türk Dil Kurultayı

D. Mehmet Doğan’ın yayınlanan son çalışması olan “Türkçenin Cenaze Töreni” temel olarak 1928 yılında başlayan bu sürecin tamamlayıcısı niteliğindeki 1. Türk Dil Kurultayını ele alıyor. 1932 yılında gerçekleşen bu ilk kurultay adeta Türkçenin idam sehпасına çıkarılmasının başlangıcını teşkil eder. Doğan yapılan bu kurultayı şöyle özetler: “1932’de ilk defa yapılan Türk Dil Kurultayı, Osmanlı düşmanlığı, Türk ve Türkçe hamaseti yanında, Türkçenin batı dilleri ile aynı kökten olma iddiasına dayanan tezlerin okunması, konuşmaların yapılması şeklinde

Türkçenin Cenaze Töreni

1. Türk Dil Kurultayı

D. Mehmet Doğan

Y
YAZAR
YAYINLARI

10 gün sürmüştür. Görülecektir ki bu kurultayda ilim konuşmamıştır, hak teslim edilmemiştir, gerçek anlamda bir dil ıslahı programı ortaya konulmamıştır. 2. ve 3. Kurultaylar da farklı değildir. Dil devrimi gerekçeleriyle uyumlu hareket olarak başlamamış ve gelişmemiştir. Köklü ve zengin Türkçe tahrib edilmiş ve fakat yerine aynı güçte bir dil varlığının konulması mümkün olmamıştır. Zaten böyle bir dil yapmak imkânsızdı fakat Türkçeye büyük hasar verdirilmiştir.” Kurultaya katılanların çoğunluğu konunun uzmanı olmadığı gibi hakikatleri dile getiren Hüseyin Cahit ve Faik Ali gibi birkaç isim de susturulmuştur.

Mustafa Kemal’in Müdahalesi

Kurultay’da Türkçenin idam fermanı niteliğindeki tezleri sunan bazı isimler: Ahmet Cevat Emre, Agop Martayan, Saffet Arıkan,

İbrahim Necmi Dilmen, Mehmet Ali Ağakay’dır. 1932 yılında başlayan bu tartışmalar 1934 yılında çıkmaza girmiş ve nihayet Gazi Mustafa Kemal “Maksatlarımızı anlatamaz olmuşuzdur. Bırakırlar mı dili bu çıkmazda? Hayır!” diyerek “Kraldan çok Kralcı” davranan bahse konu dilde sadeleştirme ekibine dur demiştir. Çünkü dilimizden atılan kelimelerin yerine konan “uyduruk” kelimeler halk nezdinde hiçbir karşılık bulmadığı gibi devlet yazışmalarında, kışlalarda ve mecliste insanlar birbirini anlayamaz duruma gelmiştir. Mehmet Doğan tüm bu süreçte yaşananları, işin sorumlularını, kurultay tutanaklarını ve Gazi’nin müdahalesiyle kısmen kurtarılan Türkçemizin serencamını dramatik şahitliklerle açık şekilde kitabında ele almış. “Türkçenin cenaze töreni” Türkçe konulu ilmi toplantıların ilkinin bize aktarmaktadır.

Ruhen yok olan Bedenen varolsa neye yarar?

Yusuf Güler

Merhum yazar Mehmet Doğan'ın kaleminden çıkan bu eser, Türk Milletinin millî ve dinî kimliğinden uzaklaşması için yapılmış planların yanı sıra 1990'lar Türkiye'sinin siyasi arka planı hakkındaki bilgileri ve özgün yorumlarını biz okuyucularına sunmaktadır.

Kitap altı bölümden müteşekkildir. Her bölümde kronolojik bir biçimde Türkiye'nin Endülüs ile Kader-i İlahî'nin bir cilvesi olarak benzerliğinden başlanarak kitabın yazıldığı 1990'lara kadar birtakım siyasi ve sosyal olayların iç yüzü okuyucuya aktarılmıştır.

Endülüs; sekiz asır boyunca varlığını sürdürmüş bir İslam devletidir. Endülüs, medeniyet-i hâzıra'nın köklerini kendisinden aldığı, ilim ve kültürde zamanının zirvesinde bulunan İslam Medeniyetinin bir uzantısıdır. Ne yazık ki, Avrupa'nın terakki etmesinin en büyük müsebbiplerinden biri olan bu büyük devletin izleri, sırf İslam olması nedeniyle vahşice yok edilerek Avrupa'dan silinmiştir. Endülüs, Avrupa için bir Garp sorunu olarak isimlendirilmiş, buna binaen Osmanlı'nın Avrupa'daki ilerleyişi için de Şark sorunu denilmiştir. Kitabımıza bu benzerliğe istinaden Türkiye ve Endülüs isimlerinin birleşiminden türetilmiş "Türkendülüsüye" ismi verilmiştir. Avrupalılar, Garp sorununu bertaraf etmek hususunda başarılı olmuşlardır. Şark sorununda ise tam bir başarı elde edememişlerdir. Avrupa'nın or-

alarına kadar ilerlemiş, Viyana'ya kadar fetihler gerçekleştirmiş olan bu devlet, şimdi ise Edirne'ye kadar gerilemiştir. Osmanlı bakiyesi olan bazı Balkan toplumlarında bugün hâlâ İslam varlığını sürdürmekte ve Osmanlı medeniyetinden izler taşımaktadır. Avrupalılar, dün nasıl Müslümanlara karşı kin besliyorsa, bugün de bu nefret yalnızca üstü kapalı bir şekilde devam etmektedir. Hâlâ biz Müslümanları bulduğumuz topraklardan gönderme isteklerini kalplerinin bir köşesinde canlı tutmaktadırlar.

Türk Devleti'nin ve bittabi Türk milletinin yüzü, İslamiyeti kabulünden itibaren daima İslamiyete dönük olmuştur. Türk Milleti'nin varlığı, İslamiyet ile kaim olmuştur. Hiç şüphe yoktur ki bu millet, İslamiyetin cihada memur, muvazzaf bir askeri olarak diğer bütün milletlerin toplamından daha fazla İslamiyete hizmette bulunmuştur. Nitekim bu durum, tarih boyunca Türklük ve İslamiyetin birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak ele alınmasına neden olmuştur. Tanzimat ile başlayan fikri yapının Batı merkezli şekillenmesi süreci Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte altın çağını yaşamıştır. Batı'nın kültürü, kıyafeti, âdetleri, kanunları ve eğlence anlayışına kadar fayda getirmeyen zahiri hasletleri alınmış, ancak hikmetse ilmi ve fikri yapısı alınmamıştır.

Cumhuriyet ile yapılan inkılapların kahir ekseriyeti, İslami görünülüğümüzü ortadan kaldır-

maya yönelik gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyetin kurucu kadrosu, sıkı bir istibdat ile halkın inancına muarız inkılaplarını cebren ve rıza gözetilmeksizin halka empoze etmiştir. Hâlbuki bu devletin ilk anayasasında devletin dini İslam olarak belirlenmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra ise "laiklik" ilkesi benimsenmiş ve bu ilke dinsizlik olarak algılanarak bu istikamette inkılaplar gerçekleştirilmiştir. Yazar bu durumu şöyle dile getiriyor:

"Türkiye laikliği dinsizlik olarak anlamış, yanlış tatbikatlar yapmıştır. Din denildiği zaman irtica anlaşılmasıdır. Henüz Türkiye'de zihinler bu tartışmayı neticeye bağlamamıştır."

Halk, asırlardır süregelen dini ve kültürel benliğini korumakta zorluk çekmiştir. Yazar bu durumu Necip Fazıl'ın şu mısrasıyla aktarmıştır:

"Öz yurdunda garipsin, öz vatanında parya!"

Yapılan inkılaplar her ne kadar bu milletin kültürel ve dini kaideleriyle bağdaşmasa da bu milletin mayasında İslam vardır. Bu milletin hamuru İslam ile yoğrulmuştur ve Türk Milleti tekrar İslam ile büyüyecektir. Bu kader-i ilahinin bir tecellisi-dir.

Kitabımızın üzerinde durduğu en geniş hacimli mesele, 1990'lar Türkiye'sinin siyasi gündemidir. Bu dönemin en önemli siyasi

olayı, 1994 yılındaki seçimlerdir. Çünkü bu seçimler, devletin tekrar İslami bir çerçeve içerisinde yönetime ihtiyaç duyduğunun ve milletin İslamiyete gebe olduğunun bir habercisidir. Devletin, halkın ihtiyaçlarını dikkate almaksızın ilerleyiş içerisinde olması son derece muhaldir. Bu seçim, Cumhuriyetin kurucu partisinin ve onun devamı niteliğinde olan sol istikâmetteki partilerin artık bir yenilenmeye gitmek zorunda olduklarının ve sahip oldukları bu zihniyetin artık bir geçerliliği olmadığını anlaşılması için bir dönüm noktasıdır. Bu seçimle birlikte, halkın mütedeyyin -ki bu halkın mutlak ekseriyetini teşkil eder- kesiminin oylarını alan partilerin, ülkenin geleceği hakkında diğerlerinden daha fazla söz sahibi olduğu anlaşılmasıdır. Yazarın seçim sonuçlarından birini aktardığı şu cümleler nazar-ı dikkatimi celbetmiştir: "Bu seçim sonuçları bir kesimin genel tutumlarını tekrar belirginleştirdi: İslam köyde, taşrada yaşanabilir ama şehirde asla! Dindar kapıcı, küçük memur olabilir, yönetici asla! As-

kerlik yapabilir ama er olarak, asla komutan olamaz! Köylü kadınları, kapıcılar başını örtebilir, yüksek tahsilliler asla!"

Türkiye 1990'lara kadar geçen 70 yılda, bir yozlaşmanın bir geri kalmışlığın bir milli kimliksizliğin esiri olmuştur. Elbette bu durum son 70 yıldan ibaret değildir, ancak mezkûr meselelerin doruklara ulaştığı, planlı ve sistematik bir biçimde uygulandığı zaman, bu aralığa tekabül eder. Bu zamana kadar vaziyet öyle bir hâl almıştır ki, her türlü dini faaliyet irtica olarak algılanmıştır. Kendisini İslam'a muhalif cenahta konuşandıran birtakım bedbaht zevat için artık bir irtica fobisi hastalığı meydana gelmiştir. Nitekim artık ibre İslam lehine dönmeye başlamıştır. İstikbal geçmişin karanlığından arınacaktır. Üstat Necip Fazıl'ın hatırıma gelen şu sözleri mezkûr hakikati fevkalâde bir surette beyan ediyor, "Surda bir gedik açtık mukaddes mi mukaddes. Ey kahpe rüzgâr artık ne yandan esersen es!"

OYUNUN TADI KALMADI

bağlama çalmak bile yasaklandı

Elif Kübra Bıçakçı

Türk musikisinin büyük şahsiyetlerinden Hammâmîzâde İsmail Dede Efendi'nin saraya Batı musikisinin girişi neticesinde kültürel değişime tepki olarak dile getirdiği "Artık bu oyunun tadı kalmadı" sözü, yalnızca müzikal estetikte yaşanan bir dönüşümü değil bir yandan da geleneksel Türk klasik müziğinin kültürel, dilsel ve ideolojik kırılma anlarını da gözler önüne sermektedir. D. Mehmet Doğan'ın Neden Klasiklerimiz Yok? eseri, bu anları ve dönüşümü detaylandırırken, aynı zamanda Türk klasik müziğinin bugünkü haline ulaşmasında etkili olan tarihsel, dilsel ve sosyo-kültürel dinamikleri özveriyle analiz etmektedir. Sanatta musikinin yanında edebiyat çerçevesinden baktığımızda ise "Bizim klasiklerimiz" kavramının günümüzde nasıl tahrifata uğradığını ve "Neden klasiklerimiz yok?" sorusunu sormamız gerektiğini bu süreçte karşılaşılan sorunları, bu sorunların arkasında kimlerin ve hangi kurumların bulunduğunu; nihayetinde dilin, özellikle de Türkçenin bu süreçte nasıl yozlaştığını dert edinmiş ve edinilmesini istemiştir.

Modernleşme Süreci ve Eleştirisi

Osmanlı saray musikisinin yapı taşlarından biri olan Türk klasik müziği, tarih boyunca estetik ve kültürel değerleriyle bütünleşmiştir. Ancak, Batı müziğinin saraya girmesiyle meydana gelen

kültürel ve ideolojik sarsıntı bu geleneksel yapıtların da çalkantıya uğramasına sebep olmuştur. Dede Efendi'nin ifadesi, bu kıssımda bir metafor olarak ele alınarak eleştiri vazifesi görmektedir. Şöyle ki: Batılılaşmanın getirdiği yenilik aslında mananın, derinliğin ve ruhun yitirilmesine sebep olmuştur. D. Mehmet Doğan, eserde bu yitirmeyi, yalnızca müziksel bir dönüşüm olarak görmekten ziyade kültürel, sanatsal ve ideolojik bir yozlaşmanın başlangıcı olarak yorumlamaktadır.

Bu bağlamda, "bizim klasiklerimiz" kavramının yok olmasının ya da hiç olmamasının arkasında yatan temel sebeplerden biri, modernleşme süreci içerisinde yerel estetik normların ve dilin sistematik olarak göz ardı edilmesidir. Eser sahiplerine ve eğitimcilere yapılan ideolojik baskılar, eğitim sistemindeki eksiklikleri "reform" başlığı altında temelsizleştirmeler ve bürokratik yapının getirdiği tek tiplilik, müziğin ve dilin özgünlüğünün yitirilmesine yol açmıştır. Özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Batı'nın sanatsal getirilerine uyum sağlama çabası, değerlerimizin altını silmiş Türk klasik müziğinin kendine has anlatım dili ve üslubunu zayıflatmıştır.

Dil ve Kültürde Yozlaşma: Türkçenin Dönüşümü

"Oyunun tadı kalmadı" ifadesi,

bir yandan da dilin kaybolan inceliğinin ve ruha verdiği inceliğin mahrumiyetinin de altını çizer niteliktedir. D. Mehmet Doğan, kitabında özellikle Türkçenin estetik ve edebi boyutunun, modernleşme ve küreselleşme baskısı altında nasıl yozlaştığını ve zengin sözcük hazinesinin yerini basit, mekanik ve çoğu zaman anlamsız ifadelerle bıraktığını tartışmaktadır.

Bu yozlaşmanın ana nedenleri arasında devlet politikalarının, ilköğretim ve ortaöğretim müfredatlarının ve medya organlarının benimsediği tek tip söylemin dilsel çeşitliliği ve derinliği yok saymasını göstermek mümkündür. Modernleşme uğruna gerçekleştirilen dil devrimi, Batı örf ve adetlerinin benimsenmesi çabasıyla Türkçenin özgünlüğünü zedeleyerek kadim sözcüklerin, deyimlerin ve sanatsal ifade biçimlerinin yerini, daha "evrensel" olarak gösterilen fakat derinlikten yoksun ifadeler almıştır. Estetik, adeta zihinlerden çıkarılmış yerine mekanik ve tekdüze bir dönüşüm yerleştirilmiştir.

Klasik müziğin ve Türkçenin yozlaşmasının arkasında, yalnızca kültürel ve toplumsal dönüşümler değil aynı zamanda sistematik engeller ve bürokratik yapıların da etkisi mevcuttur. D.

Mehmet Doğan'ın analizine baktığımızda devletin izlediği politikalar sanat kurumlarının teknik eksiklikleri ve akademik çevrelerin bağınaz yaklaşımları, gündülden uzaklaştırmaya yol açan önemli etkenler olarak yer bulmaktadır.

Sonuç itibarıyla Dede Efendi'nin "Oyunun Tadı Kalmadı" serzenişini Batı musikisinin yalnızca müzikal bir yenilik değil, aynı zamanda kültürel ve dilsel bir dönüşümün simgesi olarak algılamak gerekir. D. Mehmet Doğan'ın kitabı, bu dönüşüm sürecinde yerel estetik değerlerin nasıl sistematik olarak ihmal edildiğini, dilin ve dolayısıyla Türkçenin özgün anlatım gücünün nasıl yozlaştığını ortaya koymaktadır. Dildeki bu yozlaşma, kelime hazinesinin daralması ya da deyim zenginliğinin azalması olarak kalmamış düşünce dünyamızın da sığılaşmasına neden olmuştur. Türkçenin

ifade gücü kimliğimizin aynasıdır. Dolayısıyla dilde meydana gelen bu tahrifat, milli hafızamızın ve kültürel mirasımızın da erozyonuna işaret etmektedir.

Bunun yanında klasik müziğimizin yok oluşu yalnızca estetik kayıpların değil, aynı zamanda kültürel hafızamızın ve dilimizin zenginliğinin yitirilmesinin de bir sonucu olduğunu göstermektedir. Bu eleştirel çerçeve, modernleşmenin getirdiği evrensel söylemler ile kültürel özgünlükler arasındaki çatışmayı gözler önüne sererken, geleceğe yönelik bir çağrı niteliği taşımaktadır. Özgün kimlik ve estetik değerler evrensel normların baskısı altında değil, kadim bir birikimin ve dilin zenginliği ile yeniden inşa edilmelidir. Özgünlük ve mana, yeniden canlandırılmalı aksi halde oyunun tadı kalmayacaktır.

Kimliğimizi korumak ancak Türkçe düşünmek ile mümkündür

Edanur Ay

Geniş bir külliyata sahip olan yazarımız D. Mehmet Doğan'ın "Türkçe Düşünmek Türkçeyi Düşünmek" kitabı Yazar Yayınları'ndan 2021 yılında yayınlanmıştır. Kitap üç bölümden oluşmaktadır: Türkçeyi Düşünmek, Türkçe Düşünmek, Sahih Türkçe Yazıları.

Kitapta hem gündemimizde varolan hem de varolmayan bir problemden bahsedilmektedir: Sahih Türkçe kullanımı. Yazar gerek araştırmalar ile birlikte gerek gözlemleri sonucu dilimizin ne kadar doğru ne kadar yanlış kullanıldığına vurgu yapıyor. Sohbet havası tarzında biz okuyucular ile bir yakınlık kurarak samimiyet eşliğinde dert yakınıyor. Çünkü kitabın son sayfasını bitirdiğimizde en az onun kadar bu konudan mustarip olarak ayrılıyorsunuz. Her geçen gün bizlere kültürümüze sahip çıkma konusunda öğütler verilmekte, peki biz kültürümüzün temel yapı taşı olan Türkçemize ne kadar sahip çıkıyoruz? Ne kadar çok sahih Türkçe kelime kullanıyoruz? Ne kadar çok anlayabiliyoruz birbirimizi? Hemen hemen hepimiz ilkokuldan başlamakla beraber üniversitelerde ortak mecburi olarak Türkçe derisi alıyoruz. Üniversitelerimizde ve diğer eğitim kurumlarında binlerce Türkçecimiz var. Buna rağmen dilde bolluk yaşamamız gerekirken kıtlık yaşıyor, gittikçe daha az kelime dağarcığı ile konuşuyor ve anlıyoruz. Kıymetli yazarımız, bu meseleleri kita-

bindaki bölümlerde irdeliyor, tartışıyor ve örneklerle bizlere sunuyor.

İlk bölüm olan "Türkçeyi Düşünmek" te, dilin genleri ile nasıl oynandığı, yazarımızın tabiri ile GDO'lu dilin nasıl oluştuğu, nelerin sebep olduğunu alt başlıklar ile bizlere sunuyor. Dil devriminin sonuçları sentetik bir dil meydana getirmiştir. Dini mefhumları hatırlatacak çoğu şeyden kaçınılmıştır. Tıp/fen bölümlerinde Latinceye yer verilirken edebiyat, felsefe gibi sosyal bilimlerde uydurma kelimeler hiç çekinilmeden dayatılmıştır. Yabancı kelimelerden temizleme amacıyla getirilen yeni kelimeler eskisinden daha zor ve uydurma olmuştur. Kendi kelimelerimizden uzaklaşmak kendi kültürümüzden, özümüzden, tarihimizden uzaklaşmak demektir. Bununla beraber bu da bir milletin yok olmasının en kolay yoludur. Avrupayı yakalamak ideali ile kendi benliğimizi bulma çelişkisi arasında topyekûn kendimizi kaybetme eşliğinde olduğumuz açıktır. Bugün hala kendi alfabelerini kullanan ve değiştirmeyen Japonlar, dünyanın en iyi güçlerinden biridir. Buradan anlaşılıyor ki Mehmet Doğan'ın düşüncesiyle, asıl mesele alfabe değildir. Yazarımız asıl Türkçenin Osmanlı Türkçesi olduğunu ve şimdiki dilimizin bozulmaya uğratılmış, yozlaştırılmış, tahrip edilmiş olduğunu açıklar. Bin yıllık bize ait kelimeler yasaklanmış ve hiçbir Batı dilinden

kelime yadırganmadan kullanılmıştır. Bu bölümde acil çözüm önerisi olarak lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin ciddi bir Türkçe imtihanından geçirilmesi ve Türkçenin bazı temel eserlerinin okutulması verilmiştir. Dile pandemiyle beraber yerleşen kelimeleri hemen dile adapte etmek yerine üzerine düşünerek ve bir süzgeçten geçirerek uygun karşılıklar bulacak bir ekibin gerekliliği şarttır.

İkinci bölüm olan Türkçe düşünmekte ise, başlıklar altında her bir farklı noktaya işaret ederek kelimelerin kullanımı ile ilgili yanlışlıkları sunmuştur. Değindiği meselelerden biri, çâresiz kelimesi yerine "umarısız" kelimesi sunulmasıdır fakat bu kelime yazarın değimiyle onun yerini tutmakta çâresiz kalmıştır. Böyle Türkçe bir kelime olmadığını öne sürerek halkın kullanımında da "buna bir umar bulalım" şeklinde kimsenin kullanmadığını anlatır. Ayrıca çâre kelimesini yok etmek demek belki de koskoca Divan şiirimizin yarısını yok saymak demektir. Çünkü âşik çâre arar. Çâresi sevgilidedir fakat sevgili ona en büyük çâresizliği verir.

Yazar bu tarz kelimelere "ebter" kelime diyerek arıdilin böyle kelimelerden oluştuğunu anlatır. Buradan anlaşılıyor ki doğuya şiddetli bir ambargo konuluyor. Bir diğer problemimiz ise özellikle gençler arasında şuursuzca yaygınlaşan sözlüklerde bile bu-

lunmayan argo dildir. Bir diğer ucu da biz gençlerin söylemi ile sosyal medya dili. Sosyal medya uygulamalarında gençler arasında kullanılan son derece uyduruk kelimeler, kısa süreli popüler olması ile meşhurdur. Komik bulunan kısa video ya da kesitlerdeki bir kelime/cümle birkaç hafta gençler arasında üzerinden espri üretilerek birkaç hafta popüler olmakta. Bu kelimeler kısa zamanda tüketilerek yerini başka kelimeler alarak devam eder. Böylece hızlı bir tüketim ortaya çıkması sonucu az kelime ile iletişim sağlanır.

Üçüncü bölüm olan "Sahih Türkçe Yazıları" bölümünde ise yazar, başlıklar halinde kelimelerin kökü, kullanımı, doğruluğu üzerinde durarak meseleyi irdeler. Yazara göre dilimiz ne kadar sağlıklı olursa, doğru olursa, geçerliliği de o kadar yüksek olur. Kelimelere karşı uydurulan GDO'lu kelimelerin onu tam anlamıyla karşılayabildiği şüphelidir. Yazar bir örneğinde "merhametsiz" kelimenin karşılığı olarak kullanılan "acımasız" kelimesine dikkat çeker. Merhamet

acıma demek değildir. Rahmet hissidir, şefkat duygusudur, der. Merhamesiz zıttıyla "merhametli" olarak var olabiliyorken acımasız kelimesi "acımalılı" olarak var olmuyor. Bu verilen örnekte görüyoruz ki arıdil iddiasıyla oluşturulan kelimeler tam yeterlilik sağlamayarak dilde ve anlamda boşluklar yaratıyor. Dil hassasiyetinin en yüksek derecede olması gerekenlerin ise dil bilimciler ve edebiyatçılar olması gerektiğini söyleyen yazar gözlemleri ve araştırmaları sonucu bu hassasiyetin tam tersi şeklinde ilerlediğini belirtir.

Dil, bir iletişim aracı olmaktan ötede maneviyatımız ve vatanımızdır. Çünkü dil, nesiller boyu oluşturduğumuz kültürün aktarım aracı olan bir kültür ürünüdür. Dil olmadan kültürümüz olmaz, millet olmaz, tarih olmaz. Dilimiz üzerinde oldukça düşünen, araştırmalar yapan ve bunu bizle paylaşan yazarımız D. Mehmet Doğan'a Allah'tan rahmet dileyerek şükranlarımı sunuyorum.

